

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Podatelna
09-04-2008
Čís. 1591 příl. *č*

UNIVERZITA KARLOVA PRAHA

Pedagogická fakulta

1759439
848202098457

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Bp5165

2008

SIS: URBANOVA
Tereza POLÁKOVÁ

UNIVERZITA KARLOVA PRAHA

Pedagogická fakulta

Katedra biologie a ekologické výchovy

**ENVIRONMENTÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A VÝCHOVA PRO
PŘEDŠKOLNÍ DĚTI V PRAZE**

Bakalářská práce

**THE ENVIRONMENTAL PRESCHOOL EDUCATION IN
PRAGUE**

Bachelor thesis

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. Jana Skýbová

Autor bakalářské práce: Tereza Poláková

Studijní obor: Učitelství pro MŠ

Forma studia: prezenční

Bakalářská práce dokončena: duben 2008

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne... 9. 4. 2008 .....

Podpis..... *Blahová* .....

Poděkování:

Mé poděkování patří vedoucí bakalářské práce paní RNDr. Janě Skýbové za podnětné rady, konzultace a celkové vedení.

Anotace

Environmentální vzdělávání a výchova pro předškolní děti v Praze

V první části bakalářské práce jsou uvedeny teoretické informace o projektu a projektové metodě. Dále jsou zpracovány stávající projekty, programy a dalších aktivity pro předškolní děti nabízené pražskými ekologickými centry a začlenění environmentální výchovy a vzdělávání do Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání.

Praktická část obsahuje dotazníkové šetření a návrh projektu pro předškolní vzdělávání v Praze s využitím interdisciplinárního propojení a ověřením dílčích částí projektu v praxi.

Summary

The environmental preschool education in Prague

The first part of the thesis deals with theoretical information on the project and the project teaching method. This work contains the offer of the ecological centres in Prague and the environmental education in General Educational Programme for Preschool Education.

The second, practical part includes a proposal of the project (The water flows against the water), as well as the description of its realization and evaluation, then the questionnaire finding out how the teachers are concerned in the environmental education in nursery schools.

Klíčová slova:

ekologie
environmentální vzdělávání
životní prostředí
ekologické centrum
projekt
mateřská škola
dotazníkové šetření

Key words:

ecology
environmental education
living environment
ecological centres
project
nursery school
questionnaire

Obsah

ÚVOD.....	8
CÍLE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	10
1 TEORETICKÁ ČÁST	11
1.1 Vymezení základních pojmů.....	11
1.2 Environmentální výchova dětí v předškolním věku.....	12
1.3 Projekt, charakteristika projektové metody.....	14
1.4 Historie projektové metody	16
1.4.1 Vznik projektové metody	16
1.4.2 Projektová metoda v české pedagogice	18
1.5 Druhy projektů	19
1.5.1 Dělení podle účelu.....	19
1.5.2 Dělení podle navrhovatele	19
1.5.3 Dělení podle místa konání	19
1.5.4 Dělení podle počtu zapojených žáků	20
1.5.5 Dělení podle doby trvání	20
1.6 Základní kroky při tvorbě projektu	20
1.7 Důvody zaznamenávání projektu do písemné podoby.....	21
1.8 Přehled pražských ekocenter a jejich využití v environmentální výchově v MŠ..	22
1.8.1 Toulcův dvůr.....	22
1.8.2 Sdružení TEREZA.....	27
1.8.3 Ekocentrum Podhoubí	28
1.9 Začlenění environmentálního vzdělávání a výchovy do RVP PV	29
1.9.1 Stav environmentálního vzdělávání a výchovy v mateřských školách v Praze	30
2 PRAKTICKÁ ČÁST	31
2.1 Cíl.....	31
2.2 Otázky	31
2.3 Metody.....	31
2.4 Dotazníkové šetření na téma ekologie a životní prostředí v pražských mateřských školách.....	32

2.4.1	Metodika dotazníkového šetření.....	32
2.4.2	Hypotézy dotazníkového šetření	32
2.4.3	Vyhodnocení dotazníkového šetření.....	32
2.4.4	Vyhodnocení hypotéz.....	46
2.5	Představení týdenního projektu „Teče voda proti vodě“.....	47
2.5.1	Proč právě voda?.....	47
2.5.2	Úvod k projektu „Teče voda proti vodě“	47
2.5.3	Struktura projektu	48
2.5.4	Co by mělo předcházet realizaci projektu	48
2.5.5	Návrh projektu „Teče voda proti vodě“.....	49
2.5.6	Návrh dalších pohybových aktivit k projektu „Teče voda proti vodě“	60
2.6	Realizace projektu	63
2.6.1	Charakteristika mateřské školy.....	63
2.6.2	Realizace.....	63
3	DISKUSE	66
4	ZÁVĚR	68
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69
6	PŘÍLOHY	71

ÚVOD

Téma ekologie a životní prostředí mi velmi leží na srdci a považuji ho za jedno z nejpálčivějších problémů současnosti. Navíc jsem přesvědčená, že by se v této oblasti dalo dělat mnohem víc. Za základní předpoklad zlepšení životního prostředí považuji kvalitní environmentální výchovu dětí již od útlého věku, proto jsem si ji vybrala jako téma své bakalářské práce. Nadějí pro budoucnost naší planety je, že vyroste generace, která šetrný postoj k životnímu prostředí bude považovat za samozřejmost.

Zejména poslední dvě století přispěla k narušení rovnováhy v přírodě. Člověk šel bezohledně za uspokojováním svých potřeb (často i zdánlivých potřeb), jako by zdroje byly nevyčerpatelné...ztratil respekt a úctu k přírodním zákonitostem a životnímu prostředí, neuvědomujíc si, že si podřezává větev, na níž sedí. Vždyť nezávadné životní prostředí je nezbytnou podmínkou kvalitního života lidstva. V současné době jsme si sice vědomi negativních důsledků naší činnosti na přírodu, nicméně naše ochota chovat se ekologicky zatím není příliš velká. Bohužel jediné, co může přinést zlepšení, je nejen „ekologicky myslet“, ale v praxi ekologicky žít. Nespoléhat se na „ty ostatní“, nýbrž začít sám u sebe, změnit své každodenní zvyky a postoje a předat je vlastním nebo i svěřeným dětem.

Především u dětí z velkých měst lze pozorovat odcizování přírodě, vzdalování se jejím zákonitostem. Na odcizování dětí přírodnímu prostředí se podílí postupující zastavba a likvidace zelených ploch, životní styl rodičů a mnoho dalších aspektů. Předškolní období, kdy se formují základní životní návyky a kdy děti ještě nejsou nuceny školními a dalšími povinnostmi trávit většinu dne uvnitř, je třeba nejen v rodině ale také v mateřské škole využít k vytvoření vztahu k přírodě a životnímu prostředí.

Bakalářská práce je zaměřena na téma environmentálního vzdělávání a výchovy v mateřských školách a využívání nabídky pražských ekocenter. Hlavním cílem teoretické části bakalářské práce je podat základní informace o projektu a projektové metodě a o pražských ekologických centrech s jejich programovou nabídkou pro předškolní děti. Výhodiskem praktické části je pomocí dotazníků zjistit přístup učitelů mateřských škol k tématu ekologie a životního prostředí a vytvořit týdenní projekt pro předškolní

děti zaměřený na environmentální vzdělávání a výchovu a následně si projekt ověřit v praxi.

Příroda nám pomáhá zapomenout na problémy všedního života a oplátkou za to bychom o ni měli pečovat a chránit ji. Nezapomínejme na to, že příroda není jen jedním z prostředků k uspokojování lidských potřeb – tedy těch, řekněme, „materiálních“ – není pouhým zdrojem vody, potravy, tepla atd., ale má i funkci estetickou a je ideálním prostorem k relaxaci. A i to bychom měli naučit děti vnímat. Rozhodně se nám to však nepodaří, zná-li dítě přírodu jen přes okno jedoucího auta... Myslím si, že dítě může poznat krásu přírody a její cenu výhradně cestou bezprostřední osobní zkušenosti, tj. výlety a pobytem venku během celého roku. Pokud se nám podaří vybudovat u dítěte pozitivní vztah k přírodě, potom bude učení toho, jak ji chránit, daleko snazší. Vždyť to, co máme rádi, přece nechceme ničit!

CÍLE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

- Poukázat na důležitost a aktuálnost tématu ekologie a životní prostředí pro předškolní děti.
- Poskytnout ucelené informace o projektu a projektové metodě.
- Analyzovat programovou nabídku pražských ekocenter.
- Provést mezi učiteli pražských mateřských škol dotazníkové šetření zaměřené na environmentální vzdělávání a výchovu.
- Vytvořit týdenní projekt zaměřený na environmentální vzdělávání a výchovu pro předškolní děti v Praze. Následně ověřit dílčí části projektu v praxi.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Vymezení základních pojmů

Ekologie:

„Ekologie je věda zkoumající vztahy organismů k vnějšímu prostředí a vztahy organismů navzájem (včetně člověka). Patří mezi základní biologické disciplíny a zároveň je vědou interdisciplinární; poskytuje teoretický základ všem aktivitám vedoucím k ochraně životního prostředí.

Ekologie obecná se zabývá obecnými přírodními zákonitostmi, které objasňuje, třídí a shrnuje; získané poznatky uplatňuje při sestavování syntetických závěrů. Sleduje tři základní úrovně: jedince, populaci a společenstvo nebo ekosystém.

Ekologie speciální se zaměřuje na vybrané problémy mikroorganismů, rostlin a živočichů na různých ekologických úrovních.

Ekologie aplikovaná se zabývá problémy životního prostředí, znečišťováním ovzduší, půdy a vody; hledá postupy pro tvorbu optimálního životního prostředí člověka a pro ochranu přírody.“ (Novotná, D., 2001, s. 48)

Životní prostředí:

Termín životní prostředí je definován v § 2, zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí:

„Životním prostředím je vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.“

Ve stejném zákoně, v § 9 se hovoří také o ochraně životního prostředí:

„Ochrana životního prostředí zahrnuje činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů, organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku.“

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta (dále jen EVVO):

Pojem (environmentální) vzdělávání, výchova a osvěta je v právním řádu definován v § 16, zákona č. 17/92 Sb., o životním prostředí:

„Výchova, osvěta a vzdělávání se provádějí tak, aby vedly k myšlení a jednání, které je v souladu s principem trvale udržitelného rozvoje, k vědomí odpovědnosti za udržení kvality životního prostředí a jeho jednotlivých složek a k úctě k životu ve všech jeho formách.“

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy formuluje termín EVVO takto:

„Environmentálním vzděláváním, výchovou a osvětou se rozumí:

- *Předávání soustavy znalostí a dovedností týkajících se zákonitostí biosféry, vztahů člověka a životního prostředí, problémů životního prostředí z globálního i lokálního hlediska a možností i způsobů dosažení udržitelného rozvoje,*
- *Rozvinutí schopností uvažovat v souvislostech a chápat interakci přístupů ekologických, technicko-technologických, ekonomických i sociálních,*
- *Podněcování aktivity a tvořivosti zaměřené k žádoucímu jednání,*
- *Ovlivňování vztahu k přírodě, odpovědnosti za jednání vůči prostředí, ohleduplnosti a spolupráce v mezilidských vztazích,*
- *Působení na utváření hierarchie životních hodnot a celkového životního stylu ve smyslu potřeb udržitelného rozvoje.“*

1.2 Environmentální výchova dětí v předškolním věku

„Výchova dětí v předškolním věku je především úkolem rodiny. Významně je rozvoj ovlivňován také kvalitou prostředí, v němž vyrůstá, působením dětské literatury, rozhlasového a televizního vysílání, některými osvětovými a kulturně vzdělávacími zařízeními, centry a středisky ekologické výchovy atd.“

Resort školství bude environmentální vzdělávání a výchovu v období předškolního věku ovlivňovat přímo prostřednictvím výchovy dětí v mateřských školách a doporučením spolupráce mateřských škol s výše uvedenými subjekty. Cíle a úkoly budou převážně delegovány na nižší stupně řízení v souvislosti s převodem kompetencí v rámci veřejné správy. Ovlivnění rodiny a malých dětí (0-4) může včasnou výchovou zajistit MZ

z hlediska prenatální péče. MPSV může ovlivnit úroveň výchovy v rodině v rámci svých sociálních programů.

Cíle:

Prispět k vytvoření pozitivních vztahů dětí k prostředí, zejména k přírodě a zprostředkovat vytváření dovedností a návyků správného jednání v prostředí. Zajistit práva dítěte na jeho optimální rozvoj v rodinách.

Cílové skupiny:

- *děti v mateřských školách,*
- *děti předškolního věku (obecně),*
- *rodina.*

Dílčí úkoly:

- *začleňovat aspekty environmentálního vzdělávání a výchovy do všech výchovných metod a forem,*
- *využívat prenatálního a postnatálního poradenství a sociální sítě k ovlivnění rodin,*
- *využívat prostředí mateřských škol ke spolupráci s rodinami, vytvářet návyky zdravého životního stylu,*
- *zdůraznit přímé poznávání okolního prostředí, kontakty dětí mezi sebou a s živou přírodou a vytváření kladného vztahu k přírodnímu prostředí,*
- *využívat programy center a středisek ekologické výchovy,*
- *využívat nabídek osvětových a kulturně vzdělávacích institucí, zaměřených na environmentálně laděné programy. "(Státní program EVVO v ČR, s. 18)*

1.3 Projekt, charakteristika projektové metody

S pojmem projekt se setkáváme v různých souvislostech. Jednoznačné vymezení v pedagogické literatuře nelze najít. Obecně je projekt vnímán jako dlouhodobější plánovaná činnost, která přináší očekávané změny.

Význam slova projekt je odvozen z latinského slova „proicio“, což v překladu znamená hodit, vrhnout vpřed, napřáhnout apod.

Mnoho autorů ve svých publikacích hovoří jen o projektové metodě nebo projektovém vyučování.

Definice pojmu „projekt“ a „projektová metoda“ se stále upřesňuje a vyvíjí (od pragmatické pedagogiky až po současnost). Není jednoduché tyto pojmy jednoznačně vymežit. Uvádím tedy jen několik definic:

„William Heard Kilpatrick: Projekt jest určitě a jasně navržený úkol, který můžeme předložit žákovi tak, aby se mu zdál životně důležitý tím, že se blíží skutečné činnosti lidí v životě.

J. F. Hosić: Výrazu projektová metoda lze užíti o učení tehdy, když individuum či skupina pojme záměr, jehož uskutečnění navozuje změny v jeho (jejich) vědění, zvycích či vztazích.

R. Žanta: Projekt je účelně organizovaný souhrn myšlenek, seskupených kolem důležitého střediska praktického vědění, směřující k určitému cíli.

V. Příhoda: projektová metoda umožňuje takovou organizaci učiva, při které žák prochází činnostmi, uspořádanými tak účelně, aby daly vyniknout nějaké jednotící myšlence anebo aby umožnily provedení plánu, hospodářsky nebo kulturně významného a pro žáky životního.

S. Vrána:

- 1. je to podnik,*
- 2. je to podnik žáka,*
- 3. je to podnik, za jehož výsledky převzal žák odpovědnost,*
- 4. je to podnik, který jde za určitým cílem.“ (Coufalová, J. 2006, s. 10)*

Z novodobějšího pojetí projektů bych pak zmínila tyto definice:

„M. Vybíral: Projekt je koncentrován kolem určité ideje. Na základě zapojení celé osobnosti žáka je umožněna poznáváním, při kterém žák získává a zpracovává nové zkušenosti. Na tvorbě obsahu a případně i formy projektu se žák podílí a přebírá za něj odpovědnost.

*M. Pash: Projekt je výroba skutečného produktu, který představuje souhrn dosa-
vadních zkušeností získaných v dané oblasti.*

J. Maňák a V. Švec definují projekt jako komplexní praktická úloha (problém, téma), spojená se životní realitou, kterou je nutno řešit teoretickou i praktickou činností, která vede k vytvoření adekvátního produktu.“ (Kratochvílová, J. 2006, s. 34- 36)

„H. Kasíková: Projekt je specifický typ učebního úkolu, ve kterém mají žáci možnost volby tématu a směru jeho zkoumání, a jehož výsledek je tudíž jen do určité míry předvídatelný. Je to úkol, který vyžaduje iniciativu, kreativitu a organizační dovednosti, stejně tak, jako převzetí odpovědnosti za řešení problémů spojených s tématem.“(Kasíková, H., 2001, s. 49)

„Vyučovací metoda, jíž jsou žáci vedeni k řešení komplexních problémů a získávají zkušenosti praktickou činností a experimentováním. Je odvozena z pragmatické pedagogiky a principu instrumentalistu, rozvíjené J. Deweyem, W. Kilpatrickem aj. V USA a dalších zemích jedna z nejvýznamnějších metod podporujících motivaci žáků a kooperativní učení. Projekty mohou mít formu integrovaných témat, praktických problémů ze životní reality nebo praktické činnosti, vedoucí k vytvoření nějakého výrobku, výtvarného či slovesného produktu.“(Průcha, J. a kol., 1995, s. 172, 173)

*„Projekt tedy můžeme chápat jako promyšlený plán, jak organizovat činnosti se-
skupené kolem ústředního tématu. Projekt může být zaměřen na nové zkušenosti a po-
znatky, nácvik dovedností či estetické a etické prožitky, a zpravidla vlastně zahrnuje
všechno toto dohromady.“* (Opravilová, E a kol., 2003, s. 266)

1.4 Historie projektové metody

1.4.1 Vznik projektové metody

Projektová metoda a projektová výuka je z historického pohledu spojována s reformním pedagogickým hnutím konce 19. a počátku 20. století a to především se jmény J. Deweye a W. H. Kilpatricka (v USA vzniká tzv. hnutí progresivní výchovy).

Na konci 19. století dochází ke kritice „tradiční školy“ (nerespektování žáka, jeho zájmů a zkušeností, omezování jeho aktivity). Hledají se nové přístupy k dětem, bouřejí se zažité a nezáživné systémy výchovy a vzdělávání dětí. Důraz je kladen na změnu vychovávajících a dětí a to na základě rovnocennosti a partnerství. Vychovávající má být rádcem a pomocníkem. U dítěte je posilován pocit jistoty a sebedůvěry. Začíná být upřednostňována tvořivá aktivita, intelektové a manuální činnosti jsou rovnocenné. Výchova má tedy vést k pomoci dětem na cestě k vlastnímu objevování a sebeuvědomování.

John DEWEY

Dewey byl profesorem filozofie, pedagogiky a psychologie. V Chicagu založil experimentální školu, kde mohl svou pedagogickou koncepci ověřovat. Dewey stavil do popředí zájem dítěte a jeho zkušenost (pedocentrický přístup). Filozofickým základem Deweyovy pedagogiky byl pragmatismus.

„Pragmatická pedagogika chápe vzdělávání jako nástroj řešení problémů, se kterými se člověk setkává v praktickém životě. Základním pojmem je zkušenost získaná v individuální praxi a experiment“ (Kratochvílová, J., 2006, s. 25)

Dewey se snažil o reformu školy, která by pomohla reformě společnosti. Prosažoval tzv. činnou školu. Jeho heslem se stalo „learning by doing“ (učení konáním), ne tedy jen pasivní naslouchání a memorování. *„V tomto pojetí učební látky nacházíme kořeny projektové výuky- řešení problému, hledání smyslu činnosti a směřování k získaným zkušenostem a realizaci smysluplného díla. Při řešení problémů kladl důraz na problémy pravé a přirozené, které by byly skutečnými problémy žáka“* (Kratochvílová, J. 2006, s. 27, 28)

V jeho experimentální škole se učivo seskupovalo podle konkrétních úkolů ze života dětí (např. pěstování rostlin atd.). Dewey se snažil o spojení školy se životem. Chtěl, aby se dítě ve škole učilo přímo životem. Škola měla být uspořádána tak, aby byla součástí skutečného života a poskytovala žákům zkušenost.

Dewey sám neužíval termínu projektová metoda, dal k ní ale teoretický základ a může být tedy považován za iniciátora této koncepce. V jeho pojetí se nejen to, co se má konat, ale i to, co se má vědět, má učit konáním, což je často nežádoucí i nemožné. I když Dewey přecenil význam praktických zkušeností a nedocenil zobecněné poznávání a systematizaci poznatků, jeho pedagogický odkaz je skutečně veliký.

William Heard KILPATRICK

Killpatrick uvedl do praxe myšlenky Deweye. Propracoval koncepční základ projektové metody a zobecnil její význam a funkci. Navrhl koncentrovat učební látku v projektech. Projekty se vztahovaly k životu žáků a jejich potřebám. Ve vyučování mu šlo hlavně o rozvoj osobnosti dítěte. Za důležitý rys projektu považuje plánovitost a silnou vůli žáka uskutečnit projektovaný záměr. První studii o projektové metodě *The Project Method* uveřejnil v roce 1918.

Děti by se podle Kilpatricka neměly učit abstraktním pojmům na teoretické úrovni, ale formou rozhovoru a řešením problematických situací. Škola by měla být místem, kde by dítě skutečně žilo. Kilpatrick navrhl schéma projektu (stanovení cíle, plánování, provedení a zhodnocení).

1.4.2 Projektová metoda v české pedagogice

Americká pragmatická pedagogika ovlivnila také vyučování v našich zemích. Propagátory projektové metody u nás byli Václav Příhoda, Jan Uher, Stanislav Vrána a Karel Velemínský. Studovali v USA přímo u Deweye.

Václav PŘÍHODA

V. Příhoda byl natolik ovlivněn pragmatickou pedagogikou, se kterou se setkal při pobytu v USA, že se její principy objevily v návrhu na reformu školy (1928)- školy jednotné a vnitřně diferencované.

„Učení má být částí životního pochodu, nikoliv pouhou přípravou na život. Ne- stačí již jen činná škola, ale moderní škola se musí stát opravdovou školou pracovní, jež má přesně vytčený cíl. Moderní škola pracovní zdůrazňuje činnost, zejména samočin- nost, hledání, shánění, přemýšlení a citové reakce. Práce se tu jeví metodou, či princi- pem, kterým se formuje všechno vyučování i samostatná výchova.“ (Kratochvílová, J., 2006, s. 30)

Příhoda označoval seskupení problémů jako projekt. Projektová metoda měla bránit izolaci vědomostí a chápání světa. Příhoda používal projekty jednopředmětové i mezipředmětové.

Příhoda měl značný vliv na české školství. V roce 1929 schválilo Ministerstvo školství zakládání pokusných škol. Ty fungovaly až do okupace.

Jan UHER

Jeho myšlenka činné školy ovlivnila naše školství ve 30. letech 20 století.

„Na ideu činné školy se nelze dívat jako na dobové heslo spjaté s chvilkovým hnutím, které brzy přestane žít, jelikož tato idea má hluboké kořeny ve vědeckém myšle- ní doby a potřebách dnešního života.“ (Kratochvílová, J., 2006, s. 31)

Okupace Československa znamenala zastavení reformního pedagogického hnutí a pokusných reformních škol. Po 2. světové válce byly přerušeny veškeré snahy předvá- lečného reformního hnutí.

Po roce 1989 se začala projektová metoda opět pozvolna dostávat ke slovu.

1.5 Druhy projektů

V literatuře se setkáme s řadou způsobů dělení projektů. Pro představu některé z nich uvádím v následující části.

1.5.1 Dělení podle účelu

Killpatrick:

- Projekt snažící se vtělit myšlenku či plán do reality
- Projekt vedoucí k estetické zkušenosti
- Projekt řešící problém
- Projekt vedoucí k získání dovednosti

Hosic:

- Projekt problémový
- Projekt konstruktivní
- Projekt hodnotící
- Projekt drilový

1.5.2 Dělení podle navrhovatele

- Spontánní projekt- je vyvolán zájmem a potřebou dítěte
- Umělé projekty- připravené učitelem
- Kombinace obou uvedených typů projektů- prvotní podnět vyjde od žáka nebo učitele a dále je rozvíjen druhým subjektem

1.5.3 Dělení podle místa konání

- Školní projekt- realizovaný ve škole
- Domácí projekt- probíhá v domácím prostředí
- Spojitý projekt- předchozí dva druhy se prolínají
- Mimoškolní projekt

1.5.4 Dělení podle počtu zapojených žáků

- Individuální projekt- tento druh nenaplnuje jeden ze základních principů projektů, kterým je skupinová realizace. Z tohoto důvodu není ve výchovných institucích využíván příliš často, ve větší míře se uskutečňuje v projektech domácích.
- Společný projekt – skupinový, třídní, celoškolní...

1.5.5 Dělení podle doby trvání

- Krátkodobý projekt- maximálně 1 den
- Střednědobý projekt- maximálně 1 týden
- Dlouhodobý projekt- více jak 1 týden, méně jak 1 měsíc
- Mimořádně dlouhodobý- více jak 1 měsíc

1.6 Základní kroky při tvorbě projektu

Tvorba projektu je složitý proces. Při přípravě projektu se uvádí čtyři nezbytné základní kroky.

1. Záměr

„Odkud vychází podnět, co je hlavní, jaký je smysl – chceme rozšířit konkrétní poznatky a dovednosti, využít nápady dětí, dát jim příležitost k sebevyjádření, chceme především naučit, nebo pobavit...“

2. Vymezení tématu

„Které činnosti budou určující, jak rozdělíme úkoly ve skupině, jaká bude časová dimenze, které pomůcky a materiály si připravíme, s kým vším budeme spolupracovat – s rodiči, s knihovnicemi, pracovníky galerie, muzea...“

3. Role v jednotlivých fázích projektu

„Budeme vedoucími, organizátory, režiséry, iniciátory, poradci, spolupracovníky a spoluhráči? Jakou roli mohou převzít jednotlivé děti – budou účastníky, aktéry, iniciátory a spoluhráči, nebo pouhými diváky.“

4. Zhodnocení výsledku

„Vezmeme v úvahu všechny reakce dětí, výsledky jejich činnosti, míru aktivity a zapojení, ochotu ke vzájemné spolupráci, odhad přiměřenosti v poskytnuté volnosti a míru samostatnosti a odpovědnosti. U každého projektu se navíc snažíme posoudit jeho výchovnost z hlediska etického a sociálního. To znamená, jak např. projekt pomohl posílit spolupráci, odpovědnost, vzájemnou toleranci, dobrovolnou vnitřní kázeň...“ (Oprailová, E., 2003, s. 267)

1.7 Důvody zaznamenávání projektu do písemné podoby

Není povinností zaznamenávat projekt do písemné podoby, mnozí pedagogové jsou schopni realizace i bez předem napsaného plánu. Písemná forma plánu projektu, jeho realizace a hodnocení má však několik nesporných výhod.

- Napsaný plán je lepší pro další osoby, které mají na jeho základě pracovat. K jednotlivým částem projektu se mohou vracet a tak lépe pochopit, než kdyby jim projekt někdo jen slovně popsal. K plánu se mohou vracet i v průběhu jeho realizace.
- Písemná podoba pomůže tvůrci projektu k zdařilejšímu vystižení cílů a prostředků, jejichž pomocí k nim chce dospět. Snižuje se tak i možnost, výrazného odchýlení od cílů projektu ve fázi jeho realizace.
- Prostřednictvím průběžně zaznamenané realizace a hodnocení plánu může tvůrce objektivněji posoudit přibližování se k předem vytčenému cíli či naopak. S tím úzce souvisí i následná sebereflexe tvůrce projektu.
- Při opětovném využití projektu do něj může tvůrce nahlédnout a tím si lépe připomenout průběh realizace.
- Může sloužit nejen jeho tvůrci, ale i jiným lidem (jako informace veřejnosti, inspirace, poučení se z předchozích chyb...). (Havlíková M. a kol., 1995)

1.8 Přehled pražských ekocenter a jejich využití v environmentální výchově v MŠ

1.8.1 Toulcův dvůr

Areál Střediska ekologické výchovy hl. m. Prahy Toulcův dvůr zahrnuje komplex historických památkově chráněných budov (gotický špýchar, barokní stáje) a osm hektarů přírodně zajímavých společenstev (mokřady, lužní les, skalní výchoz, javorový les, květnatá louka) a zelených ploch obhospodařovaných člověkem (sad, pole, ekozahrada, školka lesních dřevin). Součástí areálu je hospodářský dvůr s huculskými koňmi, ovci, kozami a dalšími domácími zvířaty. Za správu budov a areálu odpovídá Zájmové sdružení Toulcův dvůr se svými členskými organizacemi (Základním článkem Hnutí Brontosaurus Botič, Sdružením SRAZ – společně za radostí a zdravím, Mateřskou školou Semínko a 4. základní organizací Českého svazu ochránců přírody). Jejich společným cílem je vytvořit a dále rozvíjet kvalitní a stabilní zařízení, které slouží pro praktickou aplikaci ekologické výchovy.

Na Toulcově dvoře probíhají programy pro mateřské, základní i střední školy a volný čas dětí i dospělých se zaměřením především na ekologii, zdravý životní styl a obnovu starých lidových zvyků a tradic.

Toulcův dvůr organizuje také semináře pro pedagogy. Pro učitele MŠ se jedná o tyto semináře: Tvoření z rostlinných i živočišných materiálů, MRKVIČKA – regionální setkání pedagogů mateřských škol se zájmem o ekologickou výchovu a Vánoční dílna.

Environmentální výukové programy ekocentra Toulcův dvůr

Programy probíhají v areálu Toulcova dvora (s výjimkou terénních exkurzí) a vedou je zkušené lektorky.

Programy jsou určeny pro deset a více dětí stejného věku. Jsou dvou- a vícehodinové a jejich charakter respektuje věk, schopnosti a znalosti dětí. Programy mohou probíhat v dopoledních i odpoledních hodinách.

Za žáky nese zodpovědnost doprovázející pedagog. Učitelé jsou povinni si zajistit dostatečný doprovod (např. při dělení programů). Lektor nese zodpovědnost výhradně za kvalitu a věcnou stránku programu.

Stateček s domácími zvířátky

Délka: 120 min

Cena: 50 Kč

Určeno: od 3 let

V našem hospodářství najdeme drůbež, králíky, kozy, ovce, prasátko, krávu i koně. Co zvířátka potřebují k životu, jak se o ně správně starat a jaký nám přinášejí užitek, to vše se děti dozví v průběhu programu.

Poznámky: Ranní program začíná nejdříve v 9.00 h. V zimních měsících program probíhá spíše v interiéru, podle počasí je doplněn o vycházky ke zvířatům.

O beránkovi a ovečkách

Délka: 120 min

Cena: 50 Kč

Určeno: od 5 let

Děti se osobně seznámí s ovčí rodinkou. Při práci s vlnou poznají vlastnosti tohoto příjemného materiálu. Domů si odnesou vlastnoručně vyrobený dárek.

Poznámky: Vhodné pro děti od pěti let. Program je určen pro skupinu max. 20 dětí. Pro zbývající část třídy doporučujeme vybrat jiný program. Ráno začínáme nejdříve v 9.00 h.

Hebká ouška měkké tlapky

Délka: 120 min

Cena: 50 Kč

Určeno: od 5 let

Program je zaměřen na kontakt se zvířaty ze zookoutku a místní farmy. Citová výchova, rozvoj empatie, pozitivní působení zooterapie.

Poznámky: Vhodné pro děti od pěti let. Určeno především pro integrované a speciální zařízení a MŠ. Maximálně 15 dětí v integrovaných třídách, u ostatních MŠ maximálně 20 dětí.

Mlád'ata na Toulcově dvoře

Délka: 120 min

Cena: 50 Kč

Určeno: od 5 let

Jak vypadají a jak se chovají mlád'ata jednotlivých živočišných druhů, v čem se liší péče rodičů o potomstvo? Zázrak zrození. Děti pozorují zvířecí rodiny. Přímý kontakt se zvířaty, hry, recitace

Poznámky: Vhodné pro děti od pěti let. Program probíhá pouze v dubnu a květnu.

S pandou za ostatními zvířátky

Délka: 120 min

Cena: 50 Kč

Určeno: od 5 let

Proč je panda vzácná? Kde žije žirafa a proč tučňáci nezmrznou? To a mnohem více se děti dozví v našem programu o ohrožených druzích živočichů celé planety. Pohybovými hrami se dostaneme do jejich světa, dozvíme se, kde jsou opravdu doma, a jednoho z nich si vytvoříme.

Poznámky: Program probíhá převážně v interiéru, nezahrnuje procházku ke zvířatům.

Jako včeličky v úle

Délka: 120 min

Cena: 50 Kč

Určeno: od 5 let

Společně si zahrajeme na včelí rodinu. Dozvíme se, jak se žije v úle, jak vzniká med a jiné včelí produkty a co všechno potřebujeme k chovu včel.

Poznámky: Vhodné pro děti od pěti let. V zimních měsících program probíhá spíše v interiéru, podle počasí je doplněn o vycházku k úlům.

Kuřátko a obilí

Délka: 120 min

Cena: 50 Kč

Určeno: od 5 let

Jak to bylo pohádka? Zabloudilo kuřátko... Vydáme se za ztraceným kuřátkem a budeme si povídat o poli, obilí, chlebu a mnoha dalších zajímavostech. Děti se naučí rozlišovat jednotlivé druhy obilí a vyplní si pracovní list.

Poznámky: Vhodné pro děti od pěti let.

Lesníček

Délka: 120 min

Cena: 50 Kč

Určeno: od 5 let

Lesníček provede děti přírodou v daném ročním období (na jaře nebo na podzim). Děti čekají pohybové hry, procházka celým areálem a jednoduchá tvořivá činnost – omalovánka

Poznámky: Vhodné pro děti od pěti let. Program probíhá pouze venku, a to do konce října a poté až od dubna.

Vodní skřítek Vítek a víla Veolínka

Délka: 120 min

Cena: 50 Kč

Určeno: od 5 let

Vyprávění o vodní říši, víle Veolínce a šikovném skřítkovi Vítkovi, a o tom, co musí hlídat a chránit, aby lidé a zvířata měli čistou vodu. Děti se prostřednictvím pokusů dozví, co je to koloběh vody, jak se voda dostane do naší koupelny a jak vodou šetřit.

Poznámky: Vhodné pro děti od pěti let.

Popelář Bohouš

Délka: 120 min

Cena: 50 Kč

Určeno: od 5 let

Pomozme popeláři Bohoušovi, který chce uklidit celý svět. Aby se z naší Země nestalo časem jedno velké smetiště, je třeba začít třídit odpad. Hrátky s odpadem a povídání, kam s ním a co s ním.

S sebou: vymyté PET lahve, vždy jednu na dvě děti.

Poznámky: Program je nevhodný pro děti mladší než pět let!

Sváteční programy

Vánoce na statku

Délka: 120/150 min

Cena: 75/90 Kč

Seznámení s životem našich předků na venkově v době předvánoční a vánoční. Povíme si o jejich způsobu života, zábavách, tradicích a obřadech spojených s oslavou Vánoc a společně si také zazpíváme několik koled. V druhé části bude připravena řada rukodělných dílniček – zdobení perníčků, výroba svíček, ozdobiček a přáníček apod. To vše ve slavnostně vyzdobených historických prostorech barokních stájí.

Určeno: pro MŠ od 5 let a pro 1.–5. třídu ZŠ

Cena za program pro MŠ: 75 Kč na žáka

Poznámky: Pro každé dítě si přineste nůžky, krabice na výrobky a (pokud máte) zvo-
nečky, aby se děti mohly aktivně účastnit hudební části programu. Počet účastníků je
omezen na 50 žáků.

Velikonoce na statku

Délka: 120/150 min

Cena: 75/90 Kč

Na začátku programu se děti seznámí s jarními zvyky. Vyneseme zimu, zahra-
jeme si jarní hry a zazpíváme velikonoční písně. Poté následuje práce ve skupinkách,
kdy se naučíme zdobit vejce různými technikami a vyrobit další výrobky spojené s ja-
rem. Určeno: pro MŠ od 5 let a pro 1. –5. třídu ZŠ

Cena za program pro MŠ: 75 Kč na žáka

Poznámky: Přineste si s sebou nůžky (pro každé dítě), vyfouklá vajíčka (nejméně 5 ks
na dítě) a krabičku na vajíčka. Počet účastníků je omezen na jednu třídu (max. 30 žáků).
Program není vhodný pro děti do 5 let.

1.8.2 Sdružení TEREZA

Sdružení TEREZA pomáhá dětem a mládeži vytvářet zdravé prostředí pro život
a stát se zodpovědnými a aktivními členy občanské společnosti.

TEREZA je nezisková organizace s působností v celé České republice. Věnuje
se ekologické výchově a osvětě dětí a mládeže a zavádění metod aktivního vyučování
na základních a středních školách.

V minulých letech sdružení připravovalo a organizovalo krátkodobé výukové
programy pro mateřské školy (minulý rok jsem měla možnost se zúčastnit dvou pro-
gramů pro MŠ – Zimní spánek a Jarní probuzení). Od letošního roku (září 2007) však
byly veškeré programy pro MŠ zrušeny, zřejmě z finančních důvodů.

Nyní se sdružení TEREZA soustředí především na mezinárodní programy urče-
né pro základní a střední školy jako je Ekoškola, GLOBE (Global learning and observa-
tions to benefit the environment) a Les ve škole – škola v lese. Kromě již zmiňovaných
programů sdružení pořádá také semináře pro pedagogické pracovníky a akce pro veřej-
nost.

1.8.3 Ekocentrum Podhoubí

Pro základní a střední školy z Prahy a blízkého okolí připravuje Podhoubí výukové programy zaměřené na přírodovědná témata, odpady, globální problémy, zdraví, reklamu a mnohá další... Téma se dětem snaží přiblížit formou výtvarných, dramatických a pohybových aktivit, her a soutěží. Používají interaktivní pomůcky a často využívají prostředí blízkého lesa. Programy jsou vždy přizpůsobené věku dětí a navazují na učivo probírané ve škole a zároveň jsou připravovány se zřetelem k RVP ZV. Snaží se u dětí posilovat pozitivní vztah k přírodě a všemu živému a zároveň je vede ke spoluzodpovědnosti za stav životního prostředí. Programy připravují a vedou odborně vzdělaní lektori, převážně studenti vysokých škol přírodovědných a sociálních oborů. Bohužel v letošním roce ekocentrum Podhoubí nenabízí žádné programy pro předškolní děti.

1.9 Začlenění environmentálního vzdělávání a výchovy do RVP

PV

Vzdělávací obsah předškolního vzdělávání je v RVP PV orientačně rozdělen do pěti vzdělávacích oblastí (Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Dítě a svět). Každá oblast pak zahrnuje dílčí cíle, vzdělávací nabídku a očekávané výstupy.

Mateřské školy mají povinnost realizovat environmentální výchovu právě na základě RVP PV. Oblast Dítě a svět je zaměřena environmentálně. Hlavním záměrem je „založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, o vlivu člověka na životní prostředí – počínaje nejbližším okolím a konče globálními problémy celosvětového dosahu – a vytvořit elementární základy pro otevřený a odpovědný postoj dítěte (člověka) k životnímu prostředí.“ (RVP PV, s. 24)

Dílčí vzdělávací cíle oblasti Dítě a svět dle RVP PV jsou:

- „seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, a vytváření pozitivního vztahu k němu
- vytváření elementárního povědomí o širším přírodním, kulturním i technickém prostředí, o jejich rozmanitosti, vývoji a neustálých proměnách
- poznávání jiných kultur
- pochopení, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit
- osvojení si poznatků a dovedností potřebných k vykonávání jednoduchých činností v péči o okolí při spoluvytváření zdravého a bezpečného prostředí a k ochraně dítěte před jeho nebezpečnými vlivy
- rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách
- rozvoj schopnosti přizpůsobovat se podmínkám vnějšího prostředí i jeho změnám
- vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem, s živou a neživou přírodou, lidmi, společností, planetou zemí“ (RVP PV, s. 24)

1.9.1 Stav environmentálního vzdělávání a výchovy v mateřských školách v Praze

Na území hlavního města Prahy se nachází celkem 275 mateřských škol. Některé z nich jsou zapojené do různých sítí zaměřených na EVVO (Zdravá mateřská škola, M.R.K.E.V. a iniciativa PEPEK). Většina mateřských škol v Praze nemá osobu, která se by se zabývala přípravou environmentálních programů pro děti. Environmentálním vzděláváním pedagogických pracovníků se od roku 2003 zabývá Zájmové sdružení Toulcův dvůr.

„Mateřské školy většinou preferují aktivity zaměřené na praktické poznávání přírody, jako jsou vycházky do terénu, na zahradu, sledování proměn přírody v ročních obdobích, krmění ptactva a zvěře, sledování ptačích budek a krmítek, příležitostné akce ke Dni Země, práce s přírodninami. Nedostatečná je především spolupráce s rodiči a malá nabídka programů pro předškolní děti.

Mateřské školy mají velmi dobré předpoklady pro realizaci komplexních programů EVVO především formou her, praktických činností, pokusy, ukázkami, prožitkem a přímým pozorováním mohou děti poznávat přírodu a vytvářet si k ní kladný vztah. Mateřské školy, ve kterých se děti těmito metodami učí poznávat přírodu je v Praze velmi málo.“ (Krajská koncepce EVVO, str. 19)

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Cíl

Prvním cílem praktické části bakalářské práce bylo dotazníkové šetření, které by mi pomohlo zmapovat situaci v pražských mateřských školách (postoj pedagogů k problematice ekologie a životního prostředí, zájem dětí se tomuto tématu věnovat atd.).

Druhým cílem bylo vytvořit v souladu s požadavky RVP PV vlastní týdenní projekt na téma „**Teče voda proti vodě**“, zaměřený především na environmentální vzdělávání a výchovu. Prostřednictvím projektu se pokusit zvýšit zájem dětí o přírodu kolem nich. Seznámit je se základními poznatky o vodě a to především vodě sladké. Vytvářet u dětí pozitivní vztah k přírodě a její ochraně.

2.2 Otázky

Před tvorbou vlastního projektu jsem si položila několik otázek:

- Jsem schopna provést dotazníkové šetření v pražských mateřských školách, odpovědi vyhodnotit a následně přehledně zpracovat?
- Jsem schopna na základě vědomostí získaných během zpracování teoretické části vytvořit projekt, který by odpovídal daným kritériím?
- Jsem schopna vytvořit projekt, který bude v praxi realizovatelný?
- Je toto téma vhodné pro tvorbu projektu?
- Bude projekt, který vytvořím, zajímavý a poutavý pro děti v dané MŠ?

2.3 Metody

- dotazníkové šetření (uzavřené otázky)
- pedagogický projekt
- zúčastněné pozorování (při ověřování dílčích částí projektu v praxi)
- řízený rozhovor (předem připravené otázky)- využití v průběhu realizace projektu

2.4 Dotazníkové šetření na téma ekologie a životní prostředí v pražských mateřských školách

2.4.1 Metodika dotazníkového šetření

Dotazníky byly rozneseny do pražských mateřských škol po předchozí domluvě s pedagogy. Mnoho mateřských škol bylo osloveno elektronicky (mailem).

Návratnost dotazníků byla poměrně nízká. Z celkového počtu 100 oslovených (rozdaných nebo rozeslaných dotazníků) odpovědělo 41 (z toho pouze dvě učitelky odpověděly mailem, ostatní dotazníky jsem osobně do školky donesla a následně je vyplněné vyzvedla). Někteří se předem omluvili, že nemají chuť ani čas cokoli vyplňovat, protože jsou pohlceni administrativou mateřské školy. Někteří byli ochotni si o tématu povídat více, což se ukázalo jako vzájemně velmi přínosné. Nízká návratnost elektronického rozesílání dotazníků je připisována anonymitě tohoto prostředku.

Sběr dotazníků byl prováděn v období od září do listopadu 2007.

2.4.2 Hypotézy dotazníkového šetření

H1: V dnešní době, kdy se stále více hovoří o ochraně životního prostředí, budou všichni dotázaní považovat toto téma za důležité a budou se mu věnovat.

H2: Alespoň 50% dotázaných bude využívat programové nabídky pražských ekocenter a budou s ní spokojeni.

H3: Mateřské školy, které jsou blízko ekocenter (dostupné pěší chůzí), budou jejich nabídky využívat častěji než mateřské školy vzdálené.

2.4.3 Vyhodnocení dotazníkového šetření

Pro potřeby tohoto šetření byl sestaven takový dotazník, aby mi pomohl zhodnotit: zájem pedagogů o problematiku ekologie a životního prostředí, zájem dětí, důležitost tématu v práci s předškolními dětmi, frekvenci využívání programů a projektů nabízených pražskými ekocentry a zájem pedagogů se v této oblasti vzdělávat.

(viz. příloha č. 1)

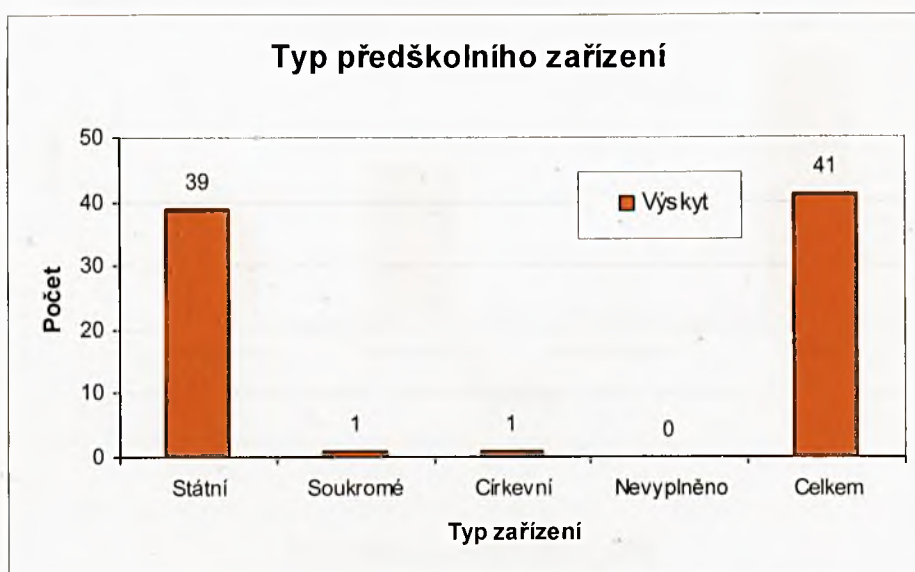
Když jsem v září se sběrem dotazníků začala, překvapila mě, až na výjimky, prvotní neochota učitelů, případně ředitelů mateřských škol. Poté, co jsem jim vysvětlila, o jaký dotazník se jedná a k čemu má sloužit, svůj názor často změnili a dotazník vyplnili.

Ve svém dotazníku jsem zvolila uzavřené otázky (zaškrtnutí vybrané odpovědi), aby vyplňování učitele příliš časově nezatížilo. Potvrdilo se mi, že to byla správná volba, protože na dvě otázky, které jediné jsem nechala otevřené, nikdo neodpověděl. Tento fakt mě poněkud zaskočil, protože jsem na základě odpovědí na otázku „*Které programové nabídky Vám chybí, co byste přivítal/a?*“ chtěla zvolit téma projektu.

Tabulkové a grafické zpracování dotazníků

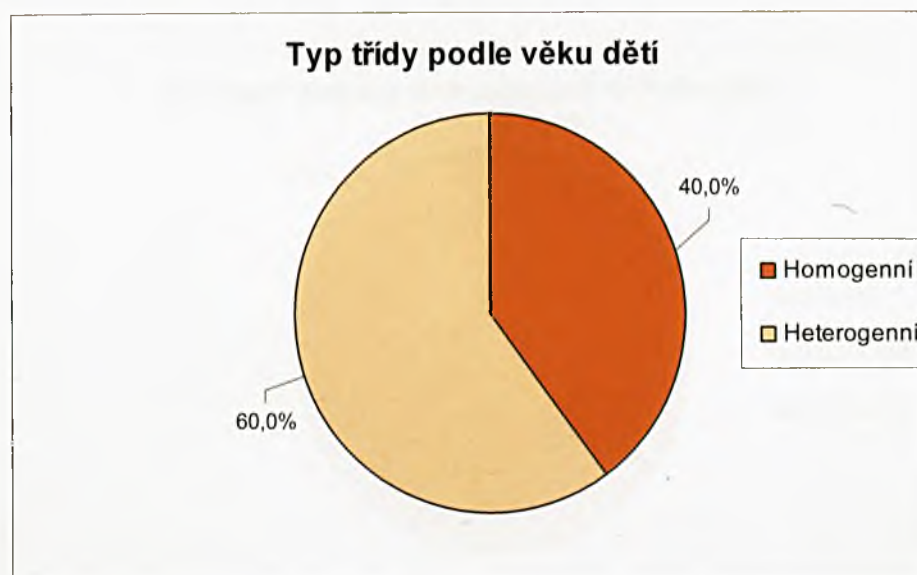
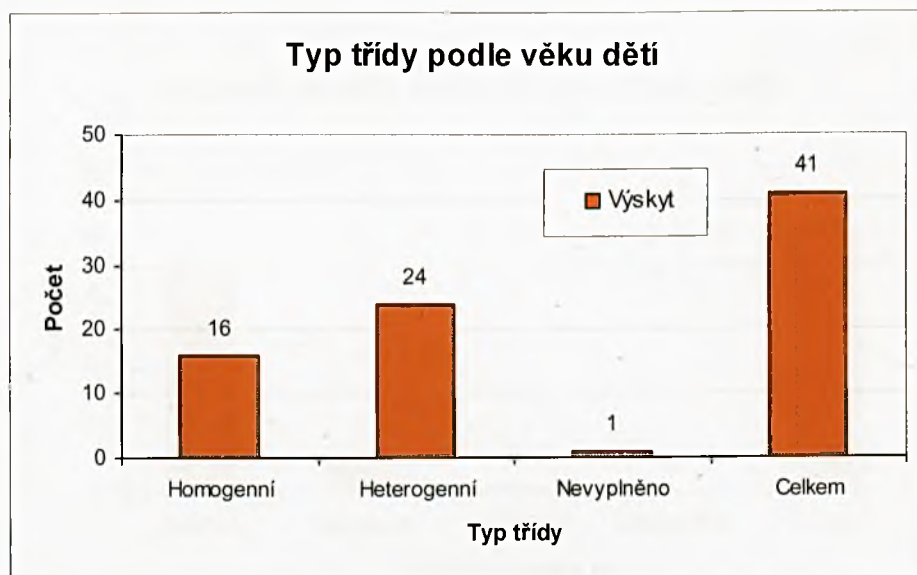
1. typ předškolního zařízení

Zařízení	Výskyt	Relativní výskyt	Relativní výskyt platných odpovědí
Státní	39	95,1%	95,1%
Soukromé	1	2,4%	2,4%
Církevní	1	2,4%	2,4%
Nevyplněno	0	0,0%	-
Celkem	41	100,0%	100,0%

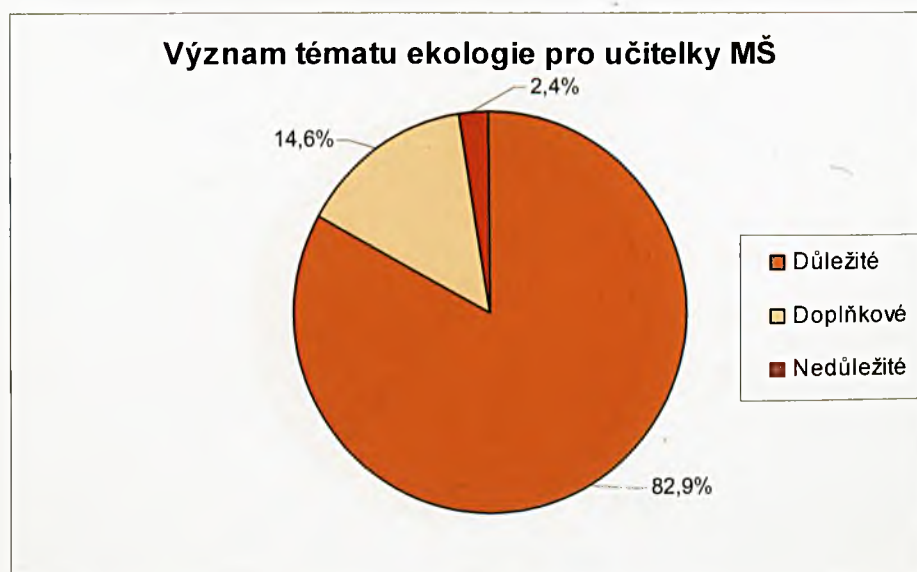
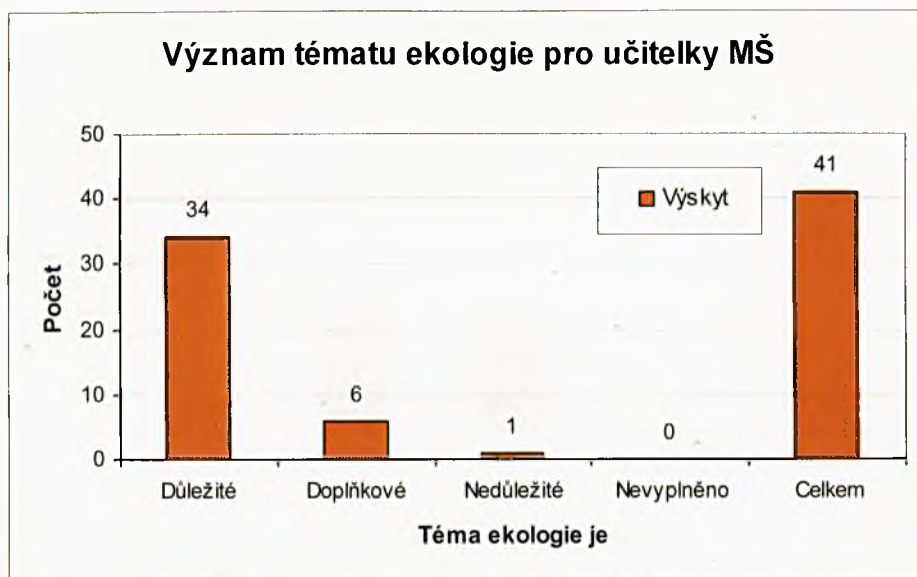
2. Typ třídy z hlediska věku dětí

Typ třídy podle věku	Výskyt	Relativní výskyt	Relativní výskyt platných odpovědí
Homogenní	16	39,0%	40,0%
Heterogenní	24	58,5%	60,0%
Nevyplněno	1	2,4%	-
Celkem	41	100,0%	100,0%

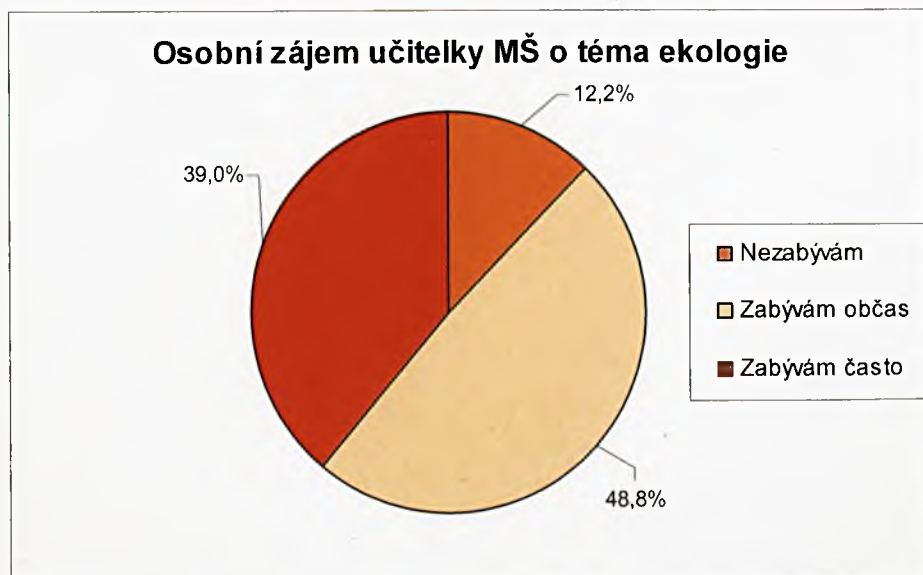
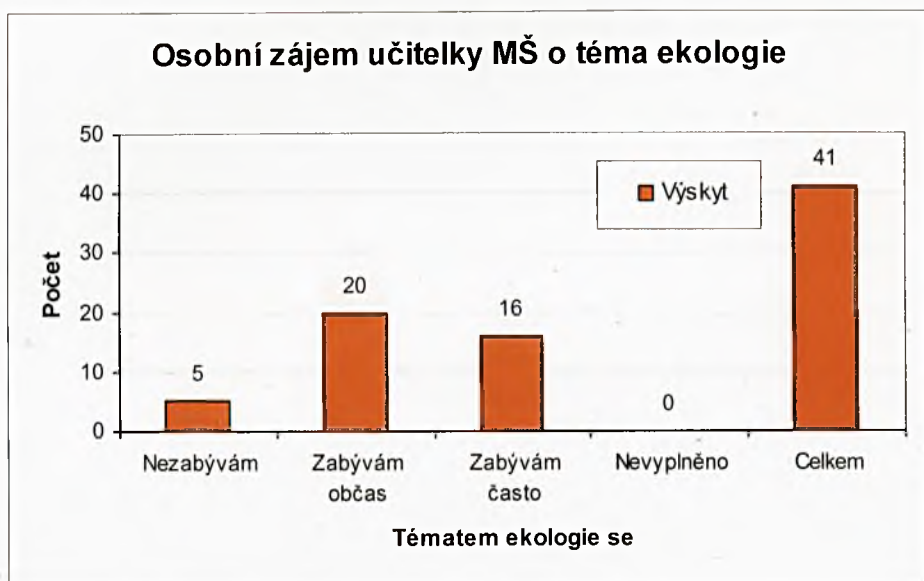
3. Význam tématu ekologie a životního prostředí pro učitele MŠ

Téma ekologie je	Výskyt	Relativní výskyt	Relativní výskyt platných odpovědí
Důležité	34	82,9%	82,9%
Doplňkové	6	14,6%	14,6%
Nedůležité	1	2,4%	2,4%
Nevyplněno	0	0,0%	-
Celkem	41	100,0%	100,0%

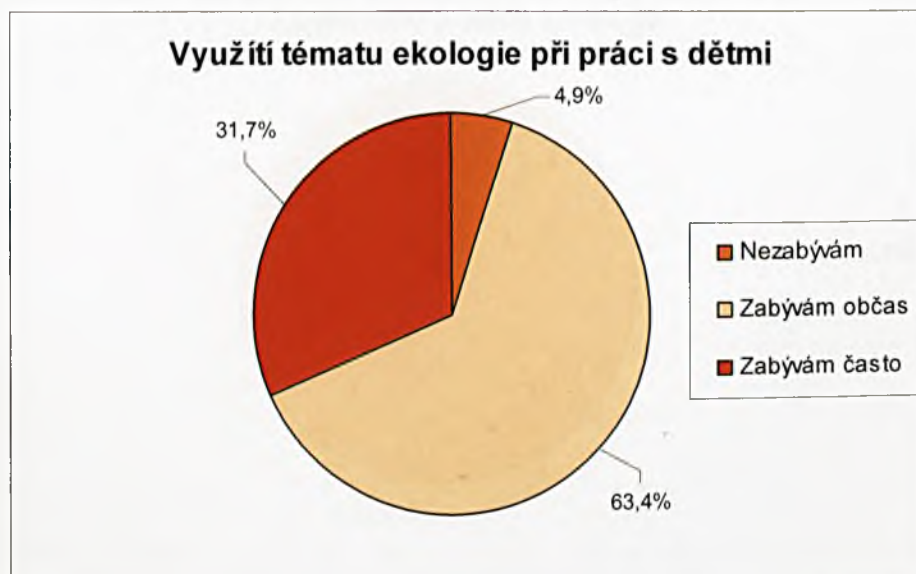
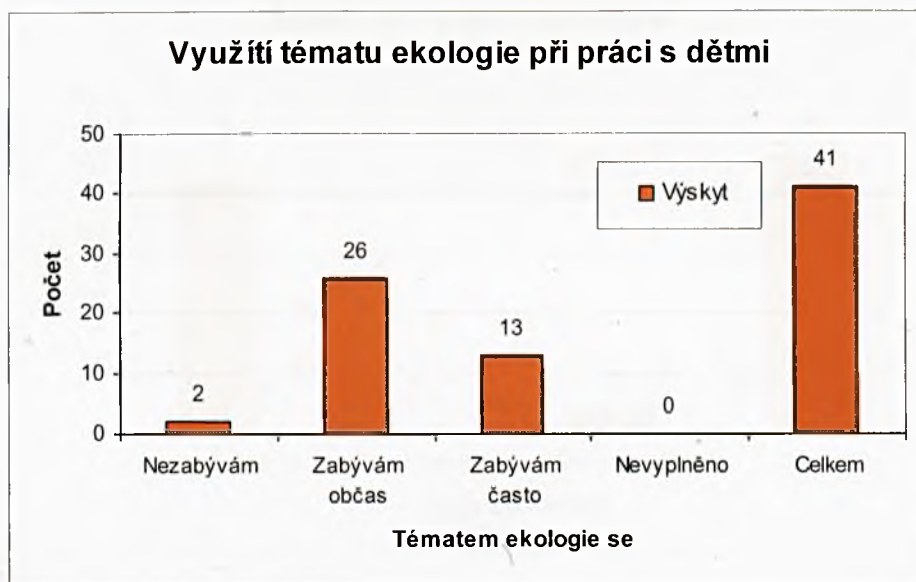
4. Osobní zájem učitele MŠ o téma ekologie a životního prostředí

Tématem ekologie se	Výskyt	Relativní výskyt	Relativní výskyt platných odpovědí
Nezabývám	5	12,2%	12,2%
Zabývám občas	20	48,8%	48,8%
Zabývám často	16	39,0%	39,0%
Nevyplněno	0	0,0%	-
Celkem	41	100,0%	100,0%

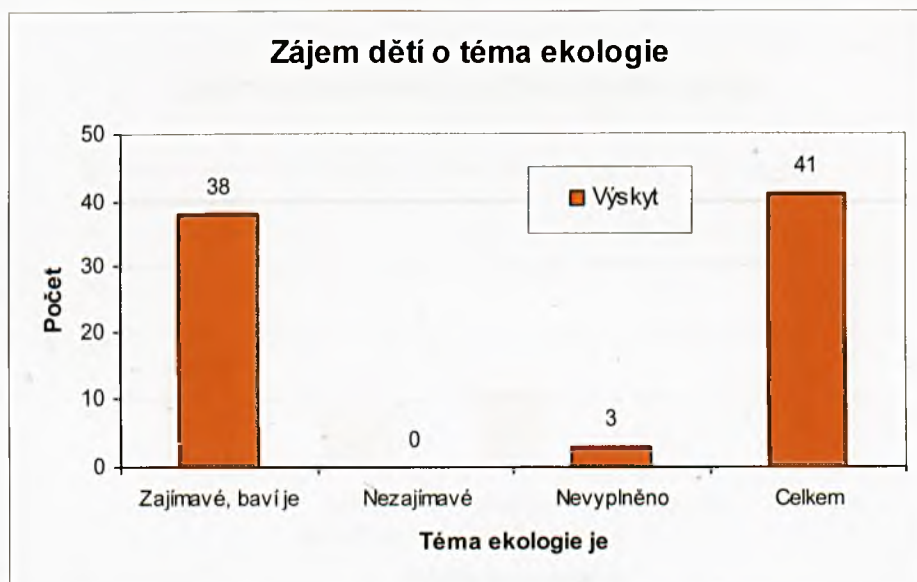
5. Využití tématu ekologie a životního prostředí při práci s dětmi

Tématem ekologie se	Výskyt	Relativní výskyt	Relativní výskyt platných odpovědí
Nezabývám	2	4,9%	4,9%
Zabývám občas	26	63,4%	63,4%
Zabývám často	13	31,7%	31,7%
Nevyplněno	0	0,0%	-
Celkem	41	100,0%	100,0%

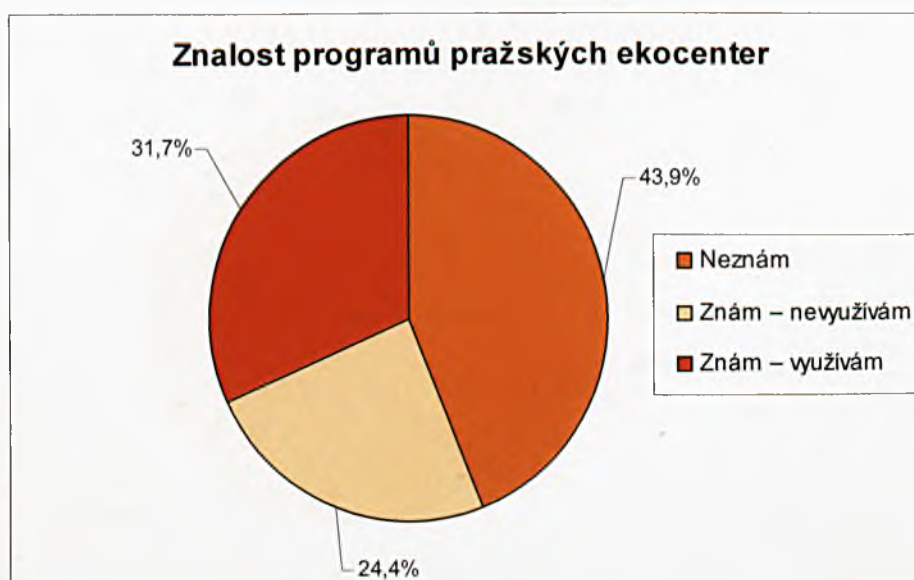
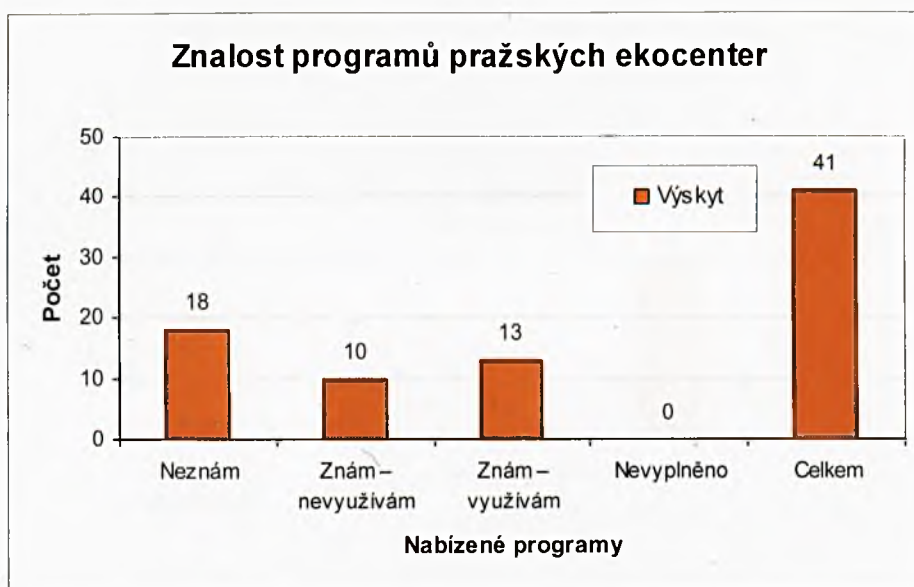
6. Zájem dětí o téma ekologie a životního prostředí

Téma ekologie je	Výskyt	Relativní výskyt	Relativní výskyt platných odpovědí
Zajímavé, baví je	38	92,7%	100,0%
Nezajímavé	0	0,0%	0,0%
Nevyplněno	3	7,3%	-
Celkem	41	100,0%	100,0%

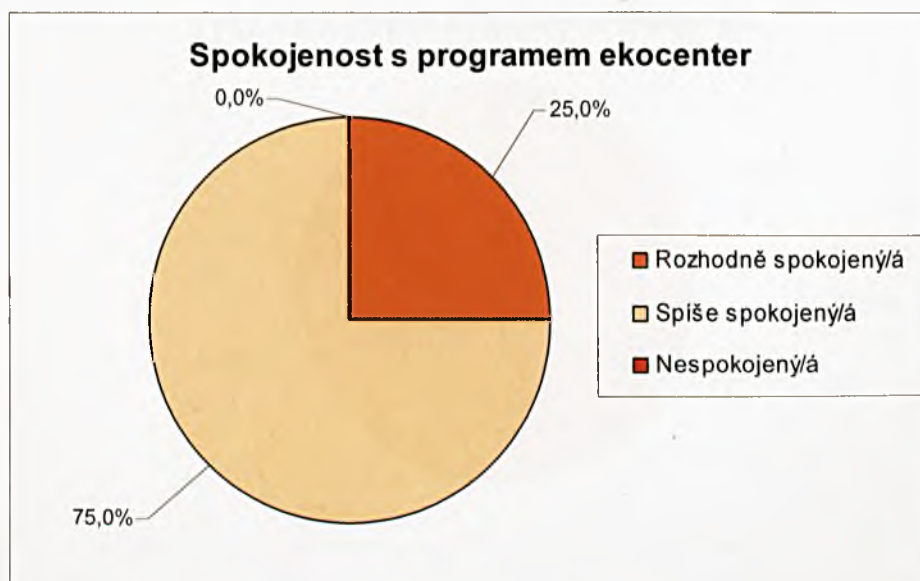
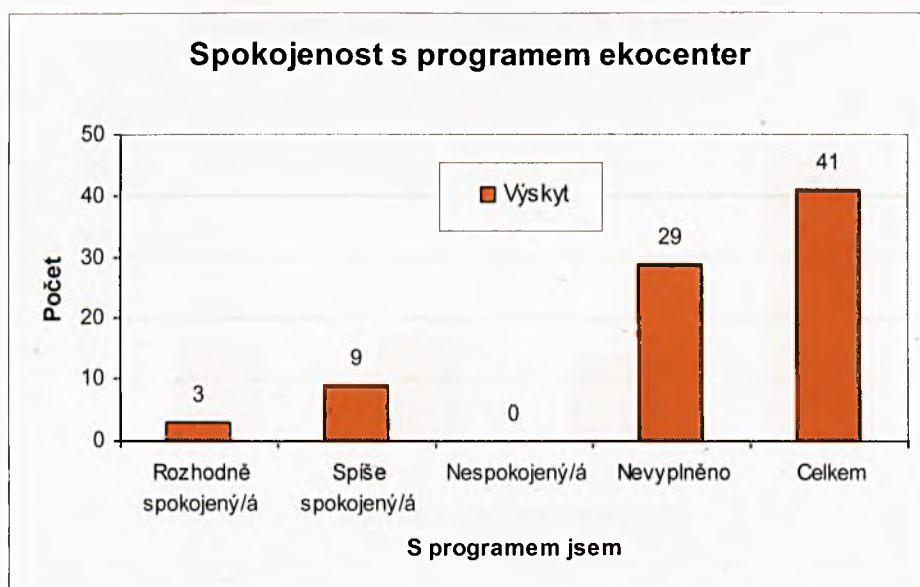
7. Znalost programů pro předškolní děti nabízených pražskými ekocentry

Nabízené programy	Výskyt	Relativní výskyt	Relativní výskyt platných odpovědí
Neznám	18	43,9%	43,9%
Znám – nevyužívám	10	24,4%	24,4%
Znám – využívám	13	31,7%	31,7%
Nevyplněno	0	0,0%	-
Celkem	41	100,0%	100,0%

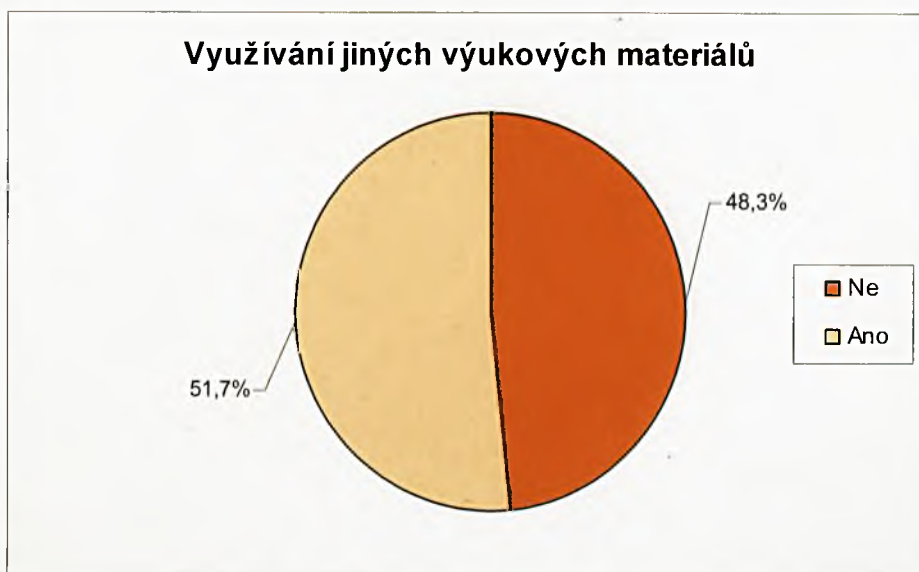
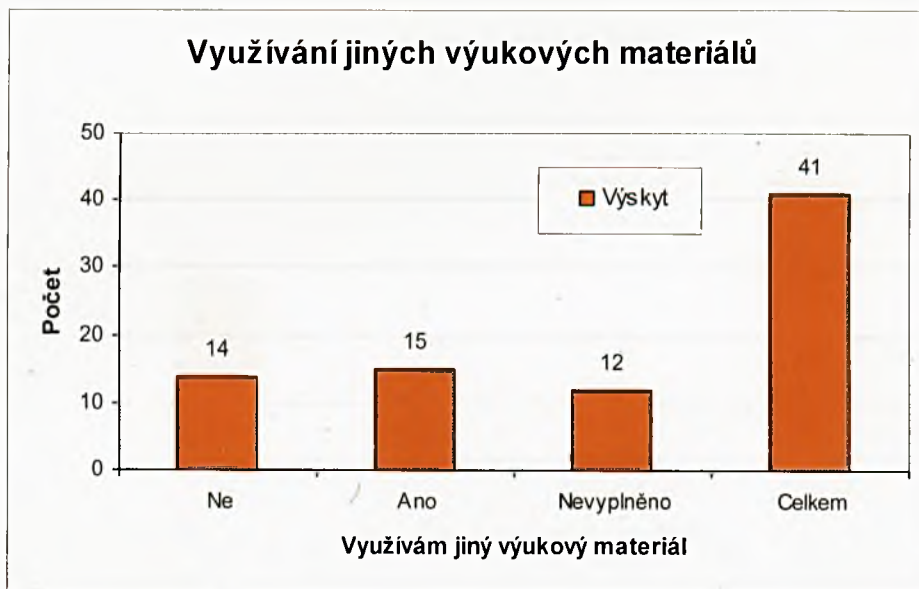
8. Spokojenost s programovou nabídkou ekocenter

S programovou nabídkou jsem	Výskyt	Relativní výskyt	Relativní výskyt platných odpovědí
Rozhodně spokojený/á	3	7,3%	25,0%
Spíše spokojený/á	9	22,0%	75,0%
Nespokojený/á	0	0,0%	0,0%
Nevyplněno	29	70,7%	-
Celkem	41	100,0%	100,0%

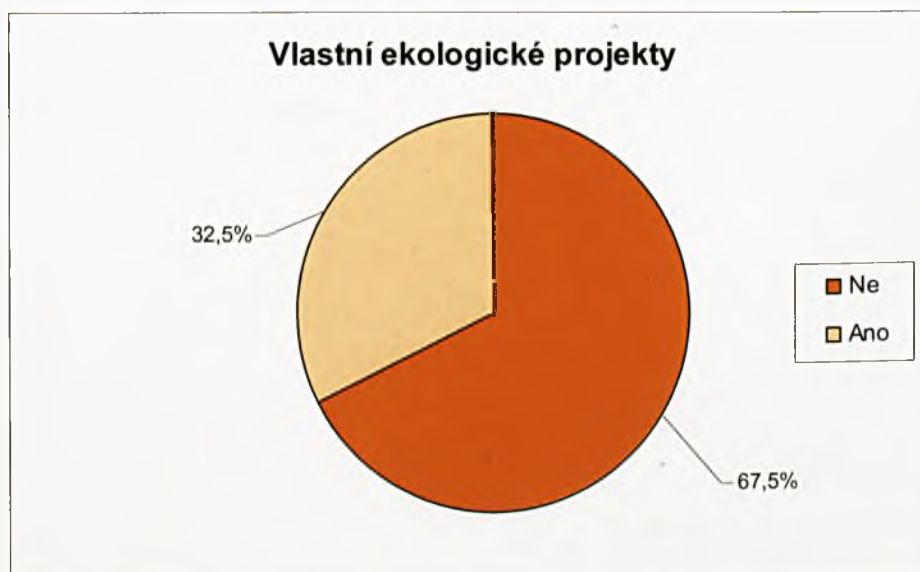
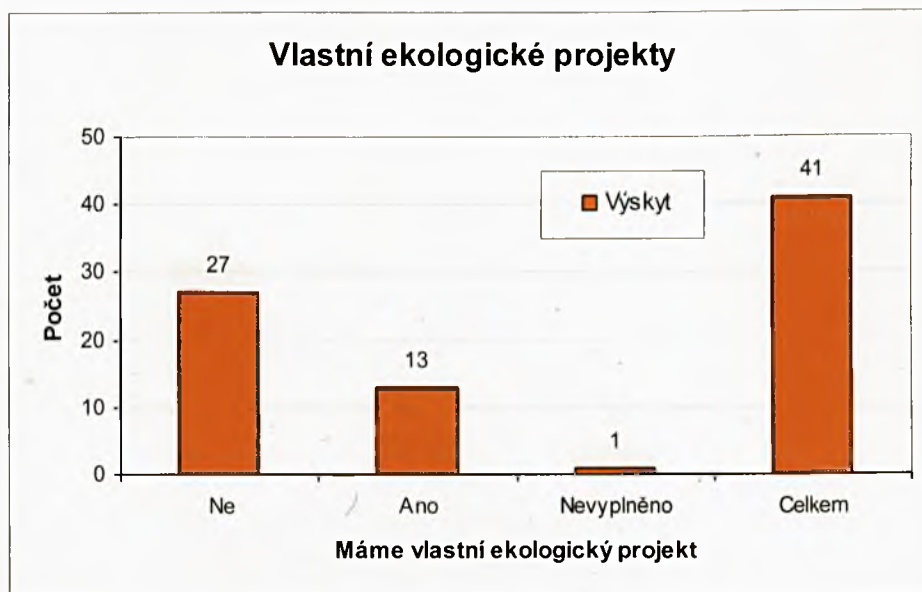
9. Využívání jiných výukových materiálů

Využívám jiný výukový materiál	Výskyt	Relativní výskyt	Relativní výskyt platných odpovědí
Ne	14	34,1%	48,3%
Ano	15	36,6%	51,7%
Nevyplněno	12	29,3%	-
Celkem	41	100,0%	100,0%

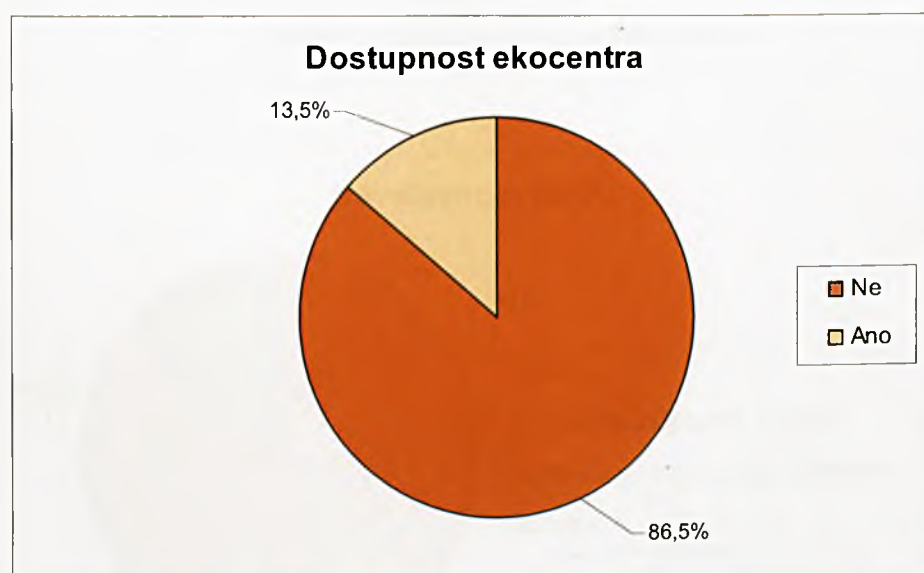
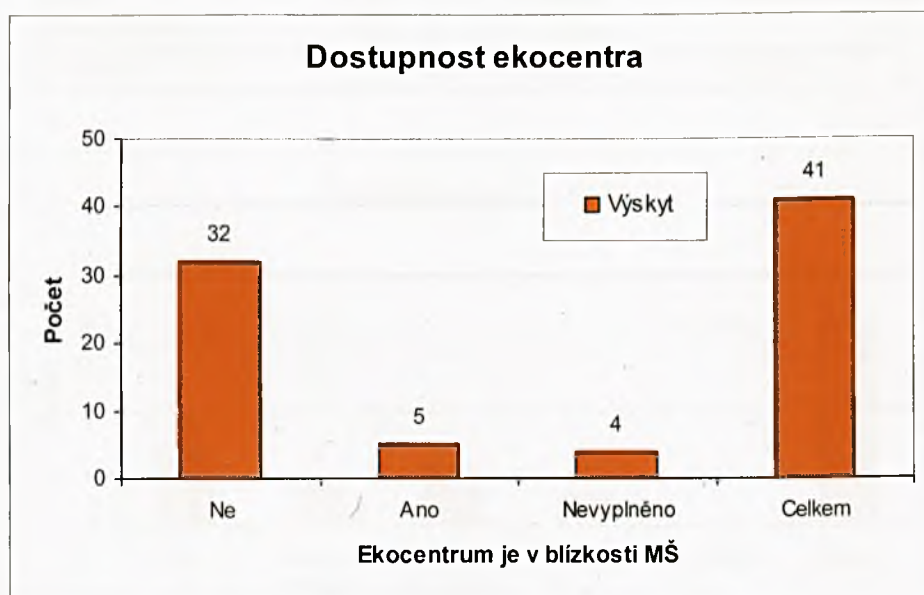
10. Existence vlastních ekologických projektů

Máme vlastní ekologický projekt	Výskyt	Relativní výskyt	Relativní výskyt platných odpovědí
Ne	27	65,9%	67,5%
Ano	13	31,7%	32,5%
Nevyplněno	1	2,4%	-
Celkem	41	100,0%	100,0%

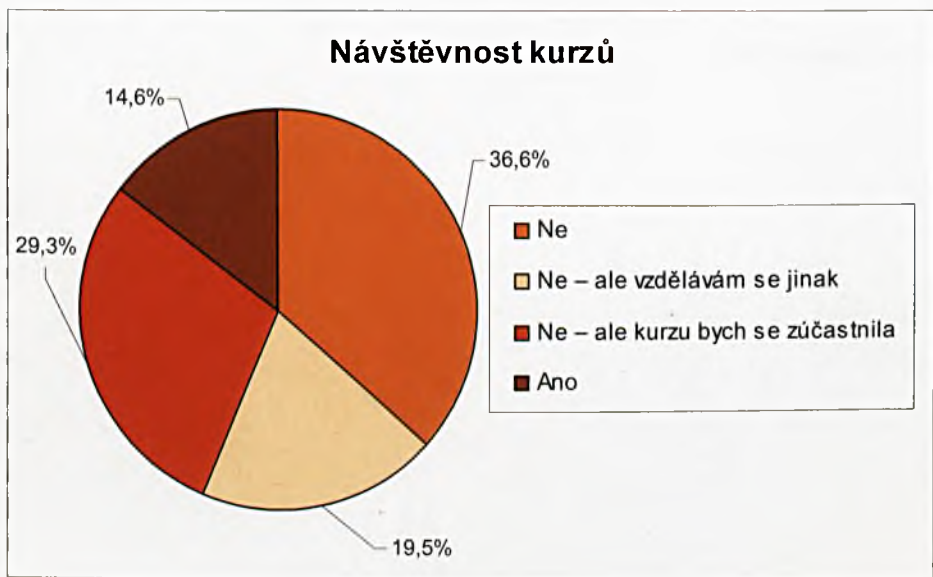
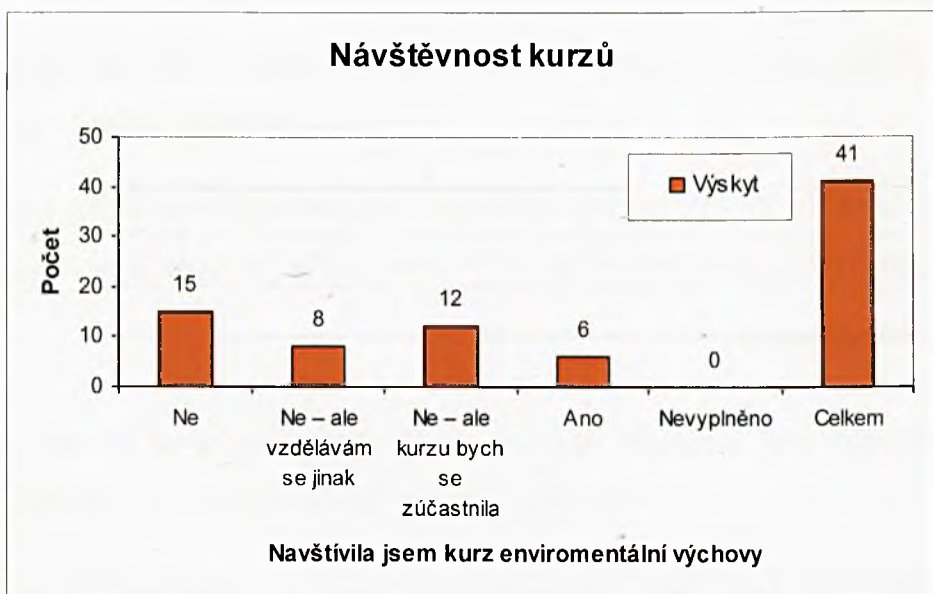
11. Dostupnost ekocentra

Ekocentrum je v blízkosti MŠ	Výskyt	Relativní výskyt	Relativní výskyt platných odpovědí
Ne	32	78,0%	86,5%
Ano	5	12,2%	13,5%
Nevyplněno	4	9,8%	-
Celkem	41	100,0%	100,0%

12. Návštěvnost kurzů týkajících se environmentální výchovy a vzdělávání

Navštívila jsem kurz environmentální výchovy	Výskyt	Relativní výskyt	Relativní výskyt platných odpovědí
Ne	15	36,6%	36,6%
Ne – ale vzdělávám se jinak	8	19,5%	19,5%
Ne – ale kurzu bych se zúčastnila	12	29,3%	29,3%
Ano	6	14,6%	14,6%
Nevyplněno	0	0,0%	-
Celkem	41	100,0%	100,0%

2.4.4 Vyhodnocení hypotéz

H1: V dnešní době, kdy se stále více hovoří o ochraně životního prostředí, budou všichni dotázaní považovat toto téma za důležité a budou se mu věnovat.

82, 9% dotázaných považuje téma ekologie a životního prostředí za důležité. Při práci s dětmi toto téma využívá často jen 31, 7%, občas pak 63, 4% učitelů.

Hypotéza se nepotvrdila

H2: Alespoň 50% dotázaných bude využívat programové nabídky pražských ekocenter a budou s ní spokojeni.

Programy pražských ekocenter zná a využívá jen 31, 7% dotázaných. Rozhodně spokojené jsou jen 3 učitelé, tedy 7,3%. Spíše spokojených je 9 učitelů, tzn. 22%.

Hypotéza se nepotvrdila

H3: Mateřské školy, které jsou blízko ekocenter (dostupné pěší chůzí) budou jejich nabídky využívat častěji než mateřské školy vzdálené.

Ze 41 mateřských škol, které odpověděly na dotazník, má 5 MŠ v blízkosti ekocentrum (12, 2%). Z toho jen jedna využívá jeho programové nabídky.

Hypotéza se nepotvrdila

2.5 Představení týdenního projektu „Teče voda proti vodě“

2.5.1 Proč právě voda?

Nejdříve jsem si myslela, že mi při výběru tématu týdenního projektu pomůže zodpovězení otázky v dotazníku („Které programové nabídky Vám chybí, co byste přivítal/a?“). Ale vzhledem k tomu, že mi nikdo z dotazovaných neodpověděl ani po opakovaných výzvách, musela jsem zvolit jiné řešení.

Snažila jsem se tedy vyhledat z dostupných zdrojů (především webové stránky pražských mateřských škol) a také zjišťovat při praxích absolvovaných v rámci studia, jakými tématy se učitelé mateřských škol nejčastěji zabývají v rámci enviromentální výchovy.

Nakonec jsem po dlouhém zvažování vybrala tematiku vody. Viděla jsem ji sice v mnoha projektech zařazenou, ale téměř nikdy zpracovanou jako samostatné téma.

2.5.2 Úvod k projektu „Teče voda proti vodě“

Bez vody by život nemohl existovat. Hlavně v minulosti byly řeky a další vodní toky využívány jako stoky, putovaly sem veškeré odpady.

Znečišťování vody a plýtvání s ní představuje ohrožení našich základních životních potřeb. Vždyť vodu potřebujeme ještě více než potravu. Sice se nám může zdát, že na zemi je dostatek vody, ale z celkového množství je pouze 2,6 % sladké vody, z toho zhruba 99 % tvoří ledovce. V mnoha částech světa je sladké vody nedostatek a stále k nim další místa přibývají.

Když si člověk představí den bez vody, zjistí, jak je voda vzácná. Je důležité znova obnovit naši úctu k přírodě. Myslím, že jsme všichni povinni předávat dětem vědomosti o významu vody v našem životě, motivovat a vést je k aktivní ochraně přírody a životního prostředí.

„Voda okolo nás není naše. Protéká naším životním prostředím v rámci koloběhu vody v přírodě. Měli bychom o vodu pečovat jako o zásadně důležitý zdroj života“.
(Gralla, 1995, s. 137)

„Všechno má počátek ve vodě, všechno se v ní obrací, voda je pralátka“ (Thales Milétský, 624- 547 př. n. l.)

2.5.3 Struktura projektu

Projekt není vytvářen pro konkrétní mateřskou školu. Snažila jsem se, aby byl využitelný (s menšími obměnami) pro všechny mateřské školy v Praze jak v centru, tak i na okraji.

Co vše je v projektu zařazeno?

- seznámení dětí s programem
- rozhovory s dětmi
- úvodní motivace před každou činností
- pokusy s vodou- vlastnosti vody, skupenství...
- seznámení s různými typy vodních toků
- seznámení s živočichy žijícími ve vodě i kolem vody
- seznámení s ochranou a čištěním vody (návštěva čističky odpadních vod)
- vycházka po okolí mateřské školy (k vodnímu toku, rybníku, nádrži, mokřadu atd.)
- interdisciplinární vazby

2.5.4 Co by mělo předcházet realizaci projektu

Před realizací projektu je nutné zjistit okolnosti a podmínky, za kterých se bude projekt realizovat. Analyzovat situaci konkrétní mateřské školy, ve které bude projekt uskutečněn a také s jejím okolím k případnému využití v projektu.

Pokud jsou naším cílem informace a zprostředkování vědomostí (což v tomto projektu rozhodně jsou), musíme nejprve ověřit jejich stávající úroveň (rozhovorem, hrou, kreslením) u dětí, které se budou projektu účastnit, a na tom pak můžeme dále stavět.

2.5.5 Návrh projektu „Teče voda proti vodě“

Celý týden projekt provází čtení knihy Jozífek a ryby od Mileny Lukešové.

Před začátkem projektu

Rozhovor:

Cíl: zjistit dosavadní vědomosti dětí o vodě
seznámit děti s tématem a průběhem projektu

Organizace: Děti sedí v kruhu (na židličkách nebo na zemi), učitelka mezi nimi.

Realizace: „*Budu vám klást různé otázky, kdo bude vědět, odpoví.*“ V každé MŠ mají stanovená různá pravidla, kdo může odpovídat (např. děti se hlásí; mluví dítě, které má v ruce kamínek atd.)

Návrh otázek: » Kde všude vodu najdeme?
» K čemu ji potřebujeme?
» Kde se voda bere?
» Jaké vody je na naší planetě více, slané nebo sladké?
» Je voda obyčejná nebo vzácná? (22. 3. má mezinárodní den)
» Čím vodu znečišťujeme? atd.

1. den: „Seznámení s vodou“

Rozhovor:

Cíl: seznámit děti se skupenstvími vody a s druhy vodních toků

Organizace: Děti sedí v kruhu (na židličkách nebo na zemi), učitelka mezi nimi.

Realizace:

- **Úvodní motivace:** „*Voda je neobyčejná látka. I když si ji většinou představujeme jako kapalinu, má ještě dvě další podoby. V zimě, když mrzne, se voda mění v led. Když se voda vypařuje, stává se plynem (vodní párou).*“
- **Ukázka:** Připravíme si 3 sklenice. V jedné sklenici bude kostka ledu, ve druhé studená voda, ve třetí voda horká. Děti si sáhnou na

kostku ledu, namočí si prst do vody studené. U horké vody budou moci pozorovat, jak se nad sklenicí tvoří pára.

- Povídání o vodě tekoucí (od pramene, přes potok, řeku až k moři, oceánu) a stojaté (rybníky, jezera). V dětské encyklopedii dětem ukážeme, jak se z malých potůčků postupně stává řeka, která nakonec ústí do moře nebo oceánu. Dále dětem ukážeme široké zákruty řek (meandry), vodopády, ústí řeky atd. (Dětská encyklopedie- náš svět, s. 26, 27)
- Na závěr dětem předložíme mapu České republiky a naučíme se, jak se jmenují dvě největší řeky u nás (Vltava, Labe). Ukážeme si, jak jsou znázorněny na mapě a kudy tečou.

Děti se v následujících dvou pokusech budou mít možnost seznámit s vlastnostmi vody.

Pokusy s vodou:

Pokus č. 1

(námět z knihy Moje kniha pokusů- voda)

Cíl: pochopit odlišné hustoty různých kapalin

Organizace: Děti sedí kolem velikého stolu, který je pokrytý igelitovým ubrusem, nebo je jinak chráněn. Učitelka ukazuje pokus. Nebo jsou děti rozděleny do skupin po pěti až šesti a provádí pokus samy. Každá skupinka je u svého stolku.

Pomůcky:

- vysoká průhledná sklenice
- korkový špunt
- hroznové víno
- olej (kuchyňský)
- nádoba s vodou
- med
- kostka ledu

Realizace: Do sklenice nalijeme med, potom olej a nakonec vodu (všeho stejné množství). Na hladinu položíme všechny 3 předměty a pozorujeme, co se stane. Tekutiny se rozloží tak, že na dně bude med, uprostřed voda

a na povrchu olej. Korek poplave na oleji, kostka lega na vodě a bobule vína na medu.

Reflexe: Tekutiny se rozvrství tak, že na dně bude med, uprostřed voda a na povrchu olej. Korek poplave na oleji, lego na vodě a na medu kulička hroznového vína.

Pokus č. 2

(vlastní námět)

Cíl: ukázat dětem, že se voda vsakuje do různých povrchů odlišnou dobu pochopit, že je voda obsažena v půdě, i když to na první pohled není vidět

Organizace: Pokus provádíme s dětmi venku na zahradě.

Pomůcky: nádoby s vodou pro každé dítě

Realizace: Rozdáme dětem konvičky s vodou (nebo jiné nádoby). Děti zalévají různé povrchy (záhon, trávník, pískoviště, cestu atd.) a pozorují, zda se voda vsakuje a jakou rychlostí.

Reflexe: Voda se bude nejrychleji vsakovat do písku, zkyplené půdy na záhoně. Pomaleji pak do trávy nebo ušlapané cesty.

Hudební aktivita:

(námět vlastní)

Úvodní motivace:

„Písničky o vodě“

„O vodě se zpívá v mnoha lidových i umělých písních. Pokusíme se nyní zamyslet a vzpomenout si na co největší množství písniček, ve kterých je o vodě (ve všech podobách) alespoň zmínka.“ (viz. příloha č. 5)

Cíl: soustředit se a přemýšlet nad písněmi s tematikou vody
rozvoj kooperace.

sluchová analýza, sluchová paměť (u hudebních hádanek)

Organizace: Děti sedí v kruhu (na židličkách nebo na zemi), učitelka mezi nimi.

Realizace: Učitelka děti vyzve, aby si zkusily vzpomenout na co nejvíce písní, kde se zpívá o vodě. Řekne, že mohou spolupracovat. Pokud děti nevědí,

snaží se jim pomoci. Např. dětem dává hudební hádanky. Vždy zazpívá úryvek melodie nějaké písně a děti se ho snaží identifikovat.

Reflexe: „Víc hlav, ví víc.“ Často se stává, že si děti navzájem pomáhají a na písničku si společně vzpomenou. Spolupráce se tak stává přirozenou součástí dané aktivity.

(Příklady písní, ve kterých se zpívá o vodě viz. příloha č.5)

Výstup:

- Během rozhovoru se děti seznámí s druhy vodních toků a naučí se názvy dvou největších řek v ČR.
- Prostřednictvím pokusů poznají vlastnosti vody a její skupenství.
- Při hudební chvilce si uvědomí v kolika lidových písních se o vodě zpívá.

2. den: „Koloběh vody v přírodě“

Rozhovor:

Cíl: seznámit děti s koloběhem vody v přírodě

Organizace: Děti sedí v kruhu na zemi, učitelka mezi nimi.

Realizace:

- **úvodní motivace:** Četba pohádky O kapičce (viz. příloha č. 2)
- Povídání o tom, co jsme se dočetli v pohádce.

Pohybová hra – Kam se dostala kapička?

(námět vlastní)

Cíl: rozvoj spolupráce
orientace v prostoru
uvědomit si, jak voda koluje v přírodě

Organizace: V tělocvičně nebo venku vytvoříme „překážkovou dráhu.“ Rozdělíme děti do skupinek po 4-5. Každé skupince dáme modrý pruh látky nebo stuhu.

Realizace: Učitelka dětem řekne: „*Povídali jsme si o koloběhu vody v přírodě. Jak se z kapky vody postupně stal potůček, řeka atd. Vy se teď všichni pro-*

měníte v kapičky vody. Čtyři kapičky se vždy spojí a stanou se tekoucí vodou, která bude muset zdolávat mnoho překážek, aby se dostala až k holčičce domů.“ Podle možností dané mateřské školy připravíme překážkovou dráhu. Návrh překážek:

- vyskakování (ze studánky)
- přeskakování (větvi jak potůček stéká z hor)
- podlézání (jak řeka teče pod mostem)
- válení sudů (jak to vodou hází v čističce vody)
- plazení (jak voda vytéká z potrubí až k holčičce)

Děti vybíhají po skupinkách v časových intervalech. Když vyskočí ze studánky, chytanou se pruhu látky a další překážky už zdolávají společně jako tekoucí voda. Látky se nesmí pustit po celou dobu hry.

Reflexe: V této hře se rozvíjí nejen spolupráce, ale také pomoc od starších dětí.

Výtvarná činnost – Řeka

(námět vlastní)

Cíl: rozvoj tvořivosti a fantazie
rozvoj jemné motoriky
rozvoj spolupráce
schopnost samostatného výtvarného vyjádření

Pomůcky: čtvrtky formátu A5
klovatina
temperové barvy
štětce
měkké tužky
nůžky
lepidlo

Organizace: Děti sedí u stolků, které jsou chráněny igelitovým ubrusem, nebo jsou přímo určeny k výtvarné činnosti.

Realizace: Nejdříve děti potřou čtvrtky klovatinou a do ještě mokrého povrchu zapouští barvy (voda v řece). Na druhou čtvrtku tužkou nakreslí ryby, které vystříhnou. Když zaschne klovatina s barvami, děti do vytvořené

„řeky“ lepi ryby. Pak všechny papíry poskládají za sebou na zem (vytvoří dlouhý pruh). Vznikne tak řeka s rybkami.

Reflexe: Tak jako se kapky vody musí dát dohromady, aby vytvořily pramínek vody, potok, řeku..., tak i děti musí poskládat to, co vyrobily, aby vznikla řeka s životem uvnitř.

Výstup:

- Prostřednictvím čtené pohádky a následného rozhovoru se děti seznámí s koloběhem vody v přírodě.
- Při pohybové hře a výtvarné činnosti si nově nabyté vědomosti upevní a lépe uvědomí.

3. den: „Znečištění vody“

Rozhovor:

Cíl: vysvětlit dětem důležitost vody na zemi
seznámit je se znečišťováním a následně i ochranou čistoty vody

Organizace: Děti sedí v kruhu (na židličkách nebo na zemi), učitelka mezi nimi.

Realizace:

- **Úvodní motivace-** „*Všechn život na zemi je závislý na vodě. S vodou však nezacházíme dobře a neudržíme ji čistou. Mnoho potoků a řek je znečištěných. Víme, co pro záchranu vody a života v ní můžeme dělat? Jak udržet vodu čistou a zdravou?*“
- Povídání s dětmi o znečišťování vody. Kdo a co znečišťuje vodní toky a plochy a čím. Jak to probíhá v čističce odpadních vod. Kolik to dá práce, než se k nám voda dostane vodovodním potrubím (vzpomeneme si na pohádku o kapičce z předchozího dne). Jak my sami můžeme vodou šetřit (např. vypínat vodu, aby zbytečně netekla). Povídání o kyselých deštích (viz. příloha č. 3)

Pokus:

(námět odpozorovaný z praxe)

- Cíl:** uvědomit si, kolik nám to dalo práce, než se voda vyčistila
pochopit, jak je důležité šetřit vodou
- Organizace:** Děti rozdělíme do čtyř skupin, aby měly všichni možnost podílet se na pokusu s filtrací vody. Každá skupina se posadí k jednomu stolku.
- Pomůcky:**
- nádoby na vodu
  - špinavá voda
  - filtrační papír
- Realizace:** Rozdáme dětem nádoby a pomůžeme jim připevnit filtrační papír (do tvaru trychtýře). Na papír nalijí špinavou vodu. Nádoby umístí někam, kde nebudou překážet a nebude hrozit jejich vylití. Pokus totiž bude hotov až na konci týdne.
- Reflexe:** Děti pozorují, kolik nečistot se usazuje na filtračním papíru a zda je vytékající voda čistá.

Pohybová hra – záchrana rybký:

(námět vlastní, hra z části odpozorovaná z praxe)

Úvodní motivace:

„Zachraňte kouzelnou rybký“

„V jednom malém rybníčku na kraji vesnice žila s ostatními rybami i kouzelná rybký. Jednoho večera, když už se všichni ukládali ke spánku, zafoukal nad rybníkem silný vítr. Na hladině se začaly tvořit obrovitánské vlny. Do jedné takové vlny se zapletla kouzelná rybký. Vlna ji chvíli nesla po rybníce, pak se ale zarazila o břeh a nebohou rybičku zanechala na souši. Protože ryba je němá a jazyk nemá, nemohla volat o pomoc.

My se teď pokusíme rybičku zachránit a pomoci jí zpátky do vody. Nanosíme tolik vody, aby se rybička dostala zpět do rybníka.“

- Cíl:** rozvoj koordinace pohybů
rozvoj hrubé a jemné motoriky

rozvoj spolupráce

snaha nevylít žádnou vodu a zachránit tak kouzelnou rybku

Organizace: Naznačíme na zemi čáru (dlouhou tak, aby se vedle sebe vešly všechny děti). Do vzdálenosti zhruba osmi metrů umístíme lavor nebo jinou větší nádobu s vodou.

Pomůcky:

- pro každé dítě jednu polévkovou lžici
- veliká nádoba s vodou
- gumové rybky (hračka do vody)
- menší nádoby na vodu

Realizace: Děti rozdělíme do tří skupin. Každá skupina dostane nádobu, na jejímž dně leží gumová (kouzelná) rybka. Nádobu si nechají na „startu“ (u čáry). Všem dětem dáme lžici. Poté se postaví na čáru a po odstartování vyběhnou. Na lžici nabírají vodu, běží s ní ke své nádobě. Snaží se vodu po cestě nevylít. Vyhrává družstvo, kterému se nejdříve podaří nanosit tolik vody, aby rybka plavala.

Reflexe: Děti prožívají záchranu rybičky, jako kdyby byla skutečně kouzelná. Zvláště u mladších dětí se nemusí jednat o soupeření mezi skupinami, ale mohou „jen“ zachraňovat rybku.

Hra na rozvoj grafomotoriky

(námět z knihy Hrátky z dětské zahrádky)

Úvodní motivace:

„Jak to vypadalo na hladině rybníka, když zafoukal silný vítr?“

báseň: „*Vlnky*“ (viz. příloha č. 4)

Cíl: naučit se novou báseň
rozvoj grafomotoriky, jemné motoriky

Organizace: Děti sedí u stolků.

Pomůcky:

- papíry A4
- obyčejné tužky (měkké)

Realizace: Nejdříve dětem několikrát řekneme báseň. Ony opakují po nás (po verších). Potom jim rozdáme papíry a tužky a při říkání básničky kreslí vlnky.

Reflexe: Básnička je rytmická a pohyb při kreslení vlnek také. Děti si vlastně oboustranně pomáhají. Básnička jim usnadňuje kreslení a kreslení zas učení básně.

Výstup:

- Během rozhovoru, pokusu a dalších činností (pohybová hra, grafo-motorické cvičení) budou mít děti příležitost uvědomit si důležitost vody na zemi a nutnost chránit ji.

4. den: „Kdo žije ve vodě a u vody?“

Rozhovor

(obrázky živočichů použijeme z dětské encyklopedie – viz. seznam použité literatury)

Cíl: seznámit se s přírodou kolem vody a životem ve vodě

Organizace: Děti sedí v kruhu (na židličkách nebo na zemi), učitelka mezi nimi.

Realizace: Ukazujeme dětem nejznámější živočichy žijící u vody a ve vodě. Ptáme se jich, zda poznají, jaký živočich je na obrázku (mnoho z nich totiž děti určitě znají).

Nácvik písně – Rybička maličká

(vlastní námět realizace)

píseň viz. příloha č. 6

Úvodní motivace:

Přečteme dětem pohádku O zlaté rybce (Zlatá rybka prosí rybáře, aby ji pustil na svobodu. Stejně tak i rybka v textu písně prosí šohaje) Poté může následovat povídání si s dětmi v kroužku:

- Jak to bylo v pohádce se zlatou rybkou?
- Pustil rybku rybář do vody?
- Jak si myslíte, že dopadne rybička, o které se zpívá v písničce? atd.

Cíl: naučit se novou píseň
rozvoj hudebního vnímání (rytmus, tonální cítění)
rozvoj estetického cítění
objevovat vlastnosti zvuku
radovat se z hudebního projevu

Dechová cvičení a správné držení těla:

(před nácvikem písničky)

Hrudní dýchání

Realizace: Sed na patách, narovnat se (stáhnout lopatky k sobě)- rozsvítit světélko nebo nafouknout balónek, uvolnění – výdech a hluboký předklon.

Břišní dýchání

Realizace: Mírný stoj rozkročný, ruka na břicho, nádech do břicha – nafouknout balónek, výdech- stáhnout břicho (můžeme si pomoci rukou).

Sluchová cvičení:

Realizace: Když učitelka zahraje vysoké tóny, děti cupitají po špičkách jako ptáčkové. Pokud začne hrát hluboké tóny, děti se „valí“ jako medvědi. Když přestane hrát, děti se rychle posadí na zem.

Nácvik písně:

Organizace: Děti sedí v kruhu (na židličkách nebo na zemi), učitelka mezi nimi.

Pomůcky: Orffovy hudební nástroje

Realizace: Začneme rozezpíváním(viz. příloha č.7). Poté učitelka zahraje a zazpívá celou píseň, aby děti věděly, jakou písničku se budou učit. Nakonec učí děti píseň po částech (zahraje a zazpívá část, děti to hned zopakují, pak další část atd.). Když se děti píseň naučí, zapojíme také Orffovy nástroje.

Zapojení Orffových nástrojů:

- **dřívka-** vytukávají rytmus
- **bubínek-** na každou celou dobu (pulsace)
- **činelky-** vždy 1. doba v taktu (metrum)
- **triangl-** na konci písně, poslední 2 doby (1. sloka: kra-je, 2. sloka: bo-dy)

Reflexe: Při rozdávání Orffových nástrojů je dobré mít vytipované děti, které jsou schopné na nástroj hrát (udržet rytmus). Ostatní děti mohou například tleskat nebo podupávat.

Procházka k řece nebo rybníku

Úvodní motivace:

Za dostatečnou motivaci považuji veškeré dopolední aktivity (od povídání o tom, co žije ve vodě a u vody, až po nácvik písně).

Cíl: pozorovat vše živé kolem vody a ve vodě
krmení vodního ptactva

Výstup:

- Pomocí obrázkové encyklopedie a rozhovoru se děti seznámí s živočichy žijícími u vody a ve vodě.
- Během procházky k vodě pak mají příležitost pozorovat život u vody na vlastní oči.
- Naučí se píseň Rybička malička.

5. den: „Rozloučení s vodou“

Návštěva Muzea pražského vodárenství

Na závěr projektu „Teče voda proti vodě“ jsem zvolila návštěvu Muzea vodárenství.

Expozice Muzea pražského vodárenství se nachází v objektu staré filtrace vodárny Podolí v Praze 4. Prostor muzejní expozice je dvouúrovňový o celkové ploše cca 800 m². Interiér filtrační stanice je od výstavních prostor oddělen skleněnou stěnou a tak se návštěvníkům naskytne neuvěřitelný výhled do Engelovy "katedrály" s fungujícími filtry.

Instalační práce byly dokončeny na počátku září 1997. Celá expozice zachovává chronologické členění historického vývoje pražského vodárenství od prvních soukromých vodovodů z 12. století, přes vltavské vodárny renesančního období a vodárenské snahy konce 19. století, až po současné zásobování hl. m. Prahy vodou. Poprvé je vystaven originál čerpacího stroje klatovské vodárny z roku 1830, vodovodní potrubí z an-

tického období, část hradního vodovodu z doby Rudolfa II. a řada dalších exponátů. Trojrozměrné předměty doplňuje řada kopií unikátního a dosud nevystavovaného archivního materiálu a množství historických fotografií. Velmi cenné jsou sbírky druhů vodovodního potrubí, uzavíracích elementů a další historických přístrojů a nástrojů. Samostatně je prezentována unikátní sbírka vodoměrů.

2.5.6 Návrh dalších pohybových aktivit k projektu „Teče voda proti vodě“

Rybičky, rybičky

(námět odpozorovaný z praxe a z dětství)

Cíl: pohybová aktivizace
rozvoj postřehu a rychlé reakce
rozvoj orientace v prostoru

Organizace: V tělocvičně nebo venku naznačíme na zemi dvě čáry ve vzájemné vzdálenosti zhruba deseti metrů. Na jednu čáru se postaví rybář, na druhou ostatní děti (rybičky).

Realizace: Rybář zavolá na rybičky „rybičky, rybičky, rybáři jedou“, poté se rybičky rozeběhnou proti rybáři. Rybář se snaží co nejvíce rybiček pochytnat, ryby se mu vyhýbají, ale nesmí se vracet. Z chycených rybek se stávají rybáři a hra pokračuje dokud nezbude poslední, vítězná, rybka.

Reflexe: Tato hra je sice velmi známá, ale mezi dětmi stále patří mezi nejoblíbenější.

Z vody, do vody

(námět odpozorovaný z praxe)

Cíl: rozvoj postřehu a rychlé reakce
rozvoj pozornosti

Organizace: Ve třídě nebo venku naznačíme na zemi čáru. Všechny děti stojí za čárou.

- Realizace:** Učitelka říká „z vody“ nebo „do vody“, různě tyto pokyny střídá. Když řekne do vody, všechny děti musí rychle skočit snožmo dopředu (za čáru). Když řekne z vody, rychle skočí zpět. Kdo to splete, vypadává.
- Reflexe:** Hra je velice jednoduchá na přípravu a dají se s ní vyplnit krátké volné chvílky v MŠ.

Rybáři a vodníci

(námět vlastní)

- Cíl:** rozvoj postřehu
rozvoj pozornosti (dítě se současně musí soustředit na sebe a na vodníky)
rychlá pohybová reakce
- Organizace:** V místnosti nebo venku vyznačíme území (rybník), kam rozházíme barevné rybky vystřížené z papíru. Do tohoto prostoru se postaví asi pět dětí (vodníci). Ostatní (rybáři) stojí mimo území. Také vyznačíme místo, kam si rybáři budou chodit pro život.
- Realizace:** Jakmile dá učitelka pokyn, rybáři začnou lovit v rybníce ryby. Vodníci se jim v tom snaží zabránit. Pokud se vodník dotkne rybáře, rybář musí vrátit rybu do rybníka (pokud nějakou má) a dojít si mimo toto území pro život. Při jednom vběhnutí do rybníka smí rybář vzít vždy jen jednu rybu. Vyhrává rybář, který má uloveno nejvíce ryb.

Řeka

(obměna hry kompot z knihy Hry v mateřské škole v teorii a praxi, s. 83)

- Cíl:** pohybová aktivizace spojená s analýzou stále obměňovaného zadání
- Organizace:** Děti sedí na židličkách v kruhu. Učitelka jim rozdá názvy ryb. Sama si také vezme název jedné ryby a zůstává uprostřed kruhu.
- Realizace:** Učitelka pak dětem řekne: „*Když uslyšíte svůj název ryby, vyměníte si na židlích místa.*“ Např.: „*Všechny štiky si vymění místa.*“ Hra pokračuje tím, že si vyměňují místa jen děti představující označenou rybu. Učitelka se také zařadí mezi děti a sedne si na uvolněnou židličku. Dítě, na které se nedostane místo, určuje, jaké ryby se budou vyměňovat. Když se řekne „*řeka*“, vymění si místa všichni.

Reflexe: Nejdříve učitelka zůstává několik kol ve středu kruhu, aby děti hře dobře porozuměly a až potom se začnou střídat.

Velká a malá ryba

(námět z knihy Jozífek a ryby, obměna hry Obr a Paleček odpozorované z praxe)

Cíl: rychlá reakce
rozvoj spolupráce

Organizace: Děti sedí v kruhu na zemi (nebo mohou i stát). Ryby dáme dvěma dětem na protilehlých stranách kruhu tak, aby měly po levé i pravé ruce mezi sebou stejný počet dětí.

Realizace: Učitelka dá pokyn a děti si obě ryby začnou posílat po směru hodinových ručiček. Děti se snaží, aby velká ryba dohnala malou. Pokud se to dětem podaří, hra se hraje opět od začátku.

Reflexe: Když už děti hru dobře zvládají, můžeme ji ztížit tím, že po zvukovém signálu musí změnit směr posílání rybek.

2.6 Realizace projektu

2.6.1 Charakteristika mateřské školy

Projekt „teče voda proti vodě“ jsem realizovala v mateřské škole Šestajovická, která je odloučeným pracovištěm MŠ Štolmířské. Maximální kapacita školy je stanovena na 53 dětí. Škola je vybavena hernami, třídami a zahradou.

Školka je umístěna v tichém prostředí vilové čtvrti s pěknou zahradou, která je využívána pro pobyt dětí venku při nejrůznějších činnostech. V blízkosti MŠ se nachází Dětské centrum Paprsek pro děti s kombinovanými vadami. Některé akce jsou pořádány společně s tímto centrem a děti se učí pozitivně přistupovat k postiženým dětem. Les za školkou vytváří dobré podmínky pro rozvoj tělesné zdatnosti dětí.

Veškeré prostory jsou vybaveny účelovým nábytkem, hračkami a učebními pomůckami. Provoz školy je od 6,30 do 17 hod. Děti jsou přijímány na polodenní i celodenní provoz.

MŠ Šestajovická má dvě třídy (Velčáky a Malčáky). Třída, ve které jsem projekt realizovala, je věkově homogenní (předškolní děti), maximální počet dětí je 28. Třída Malčáků je věkově heterogenní s maximálním počtem dětí 25. Výchovně vzdělávací program mateřské školy vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Mateřská škola pracuje podle školního vzdělávacího programu, který se nazývá O Zvídálkovi a Zlostníkovi.

Výchovně vzdělávací činnost je zaměřena na osobnostní rozvoj jednotlivých dětí. Cílem školy je vést děti k samostatnosti v oblasti sebeobsluhy a hygieny a pokračovat v prohlubování dětské schopnosti vyjadřovací i tvořivé prostřednictvím estetické výchovy.

2.6.2 Realizace

Realizace projektu proběhla v období od 11.2. – 15.2.2008. Předem sestavený návrh projektu „Teče voda proti vodě“ odpovídá i jeho skutečné realizaci. Od původního plánu se liší několika menšími změnami. Výhodou této MŠ bylo, že mě děti již znaly z letní týdenní praxe. Před realizací samotného projektu jsem MŠ navštívila už v pátek 1.2.2008, abych zjistila dosavadní vědomosti dětí o vodě.

Během realizace projektu jsem se snažila respektovat potřeby a zájmy dětí. Do aktivit jsem je nenutila, ale většinou počet dětí v daný den u všech činností zůstával neměnný.

V pondělí bylo ve třídě Velčáků přítomno 20 dětí. Nejdříve jsem položila hádanku „Čím se celý týden budeme zabývat?“ Pak jsem všechny děti obešla a dala jim za zády sáhnout do kelímku se studenou vodou, který jsem měla schovaný pod šátkem. Některé děti se do kelímku bály sáhnout, ale nakonec téměř všechny strach překonaly. Hádanka je velmi zaujala a nebyl tak problém navázat rozhovorem o vodě. Poté měly následovat dva pokusy s vodou. Uskutečnili jsme však pouze jeden. Pokus, při kterém děti měly zkusit, jak se voda vsakuje do různých povrchů, nemohl být realizován, protože bylo pod bodem mrazu a půda byla promrzlá. Měli jsme tak ale více času na pokus s hustotou vody. Rozdělila jsem děti do čtyř skupin (po pěti), aby všechny měly možnost se na pokusu aktivně podílet. Při procházce jsme využily mrazivého počasí a pozorovali zamrzlé kaluže a trávu pokrytou jinovatkou.

V úterý přišlo 19 dětí. Ráno jsem dětem přečetla pohádku O kapičce (viz. příloha č. 2), po níž jsem vedla krátký rozhovor. Pak následovala překážková dráha. Děti se díky pohádce, uměly dobře vžít do putování kapičky a ve skupinách spolu byly schopné spolupracovat a při překonávání překážek si vzájemně pomáhat. Snažila jsem se dbát především na bezpečnost, aby nedošlo ke zbytečným zraněním. Po svačině děti vytvářely řeku s rybami. Všechny obrázky jsem dala na nástěnku do šatny. Při pobytu venku jsme si zahráli hru Rybičky, rybičky, rybáři jedou. Při zpáteční cestě jsem do sklenice z čírého skla vložila kus ledu z kaluže na zahradě. V MŠ jsme led nechali roztát, pak jsem se dětí ptala, zda se jim zdá voda ve sklenici čistá nebo špinavá. Většinou děti říkaly, že se jim voda zdá čistá. Do sklenice jsem pak vlepila filtrační papír a nalila na něj vodu. Sklenici jsem uložila na bezpečné místo. Dětem jsem řekla, že uvidíme, co se stane do druhého dne.

Ve středu bylo v MŠ 20 dětí. Začali jsme činností, kterou jsme předešlý den skončili, tedy filtrací vody. Voda protékla přes filtrační papír a já mohla dětem ukázat, kolik špíny se na papíru usadilo. Tento pokus jsem použila jako úvodní motivaci, dále jsme pokračovali povídáním o znečišťování vody a jejím čištění. Hra na záchranu rybičky se nemohla uskutečnit, protože venku ten den nebylo vhodné počasí. Jelikož ve

třídě nebyly podmínky pro manipulaci s vodou, zvolila jsem narychlo jiný způsob záchrany rybky. Po třídě jsem schovala spoustu malých plastových míčků (představovaly vodu), děti je musely hledat a nosit do veliké plastové nádoby. Když se jim podařilo nádobu naplnit, rybka byla zachráněna. Děti by také mohly tyto plastové míčky přenášet na polévkové lžici jako vodu, zachoval by se tak i cíl původní hry (rozvoj motoriky). Tato varianta mě však napadla až později. Na závěr pak proběhla aktivita zaměřená na rozvoj grafomotoriky s naučením básničky. Většina dětí měla čerstvě po zápisu do prvních tříd, tato aktivita se jim líbila, protože si připadaly trochu jako ve škole.

Ve čtvrtek přišlo do mateřské školy 18 dětí. Děti seděly v kroužku, já jsem jim ukazovala v dětské encyklopedii živočichy žijící ve vodě a u vody a ony se je snažily poznávat. Dále jsme si četli pohádku O zlaté rybce, po níž následoval rozhovor. Po dechových a sluchových cvičeních jsem děti naučila písničku Rybička maličká (některé ji už znaly). Nejvíce děti bavilo, když jsme k písničce zařadili i Orffovy nástroje. Ve školce je moc nepoužívaly, takže to pro mnohé děti byla první zkušenost. Po svačině jsme vyrazily na procházku ke Kyjskému rybníku, který je od MŠ vzdálen zhruba půl hodiny chůzí. Děti při krmení kachen pozorovaly život u vody.

V pátek se návštěva Muzea vodárenství bohužel neuskutečnila a to především z organizačních důvodů. Na prohlídku muzea je potřeba se předem telefonicky objednat, což jsem neučinila s dostatečným časovým předstihem.

Cíl projektu „Teče voda proti vodě“ byl splněn. Snažila jsem se o to, aby se děti seznámily s vodou především prostřednictvím praktických činností (pokusy, smysly, prožitkem...), protože dítě se učí hlavně skrze vlastní zkušenost. Při realizaci jsem vycházela z dané situace a podmínek, takže jsem různé aktivity musela změnit. Snažila jsem se brát ohled na individuální zvláštnosti dětí.

Děti se do všech činností zapojovaly se zájmem a chutí. U některých aktivit vyžadovaly jejich opakování i další den. V projektu děti pracovaly individuálně ale častěji skupinově. Ve třídě se většina dětí znala již delší dobu (2-3 roky), po celý týden tam panovala příjemná a přátelská atmosféra jak mezi dětmi, tak i mezi dětmi a mnou.

Téma projektu je velmi široké, proto jsem se zabývala jen vodou sladkou.

3 DISKUSE

Informace pro zpracování teoretické části bakalářské práce jsem čerpala především z literatury, doplňkově pak z internetu a propagačních materiálů ekocenter. Čekala jsem, že v dnešní době, kdy se stále více hovoří o projektech a projektové metodě, bude na toto téma více dostupné literatury, ale mýlila jsem se. K této problematice jsem sehnala pouze tři tituly (Coufalová, 2006; Kasíková, 2001; Kratochvílová, 2006).

V teoretické části jsem se zabývala přehledem pražských ekocenter. Měla jsem v úmyslu zmapovat nabídku environmentálních programů pro předškolní děti. Chtěla jsem zjistit, jaká témata se v programech objevují nejčastěji a na základě tohoto zjištění vytvořit projekt, který zpracuje nějaké méně obvyklé téma. Od tohoto záměru jsem však musela ustoupit, protože programy výhradně pro předškolní děti se zabývá pouze jedno pražské ekocentrum (Toulcův Dvůr).

V rámci dotazníkového šetření jsem vytvořila dotazník, který byl rozeslán do pražských mateřských škol. Tento dotazník měl zjistit zájem pedagogů o téma ekologie a životní prostředí, využívání programů ekocenter a spokojenost s nimi. Nikdo z pedagogů mi bohužel neodpověděl na otázku, které programové nabídky jim chybí, co by přivítali. Nakonec jsem tedy téma svého týdenního projektu vybrala dle vlastního uvážení.

Pro projekt „Teče voda proti vodě“ jsem hledala inspiraci v knihovně Katedry biologie a ekologické výchovy, v literatuře pro děti a také z praxí, které jsem absolvovala v rámci studia na vysoké škole. Snažila jsem se o interdisciplinární propojení, což je jeden z hlavních principů projektové metody. Chtěla jsem, aby se děti seznamovaly s vodou především skrze vlastní smysly a zkušenost.

Projekt se stejným názvem „Teče voda proti vodě“ jsem v literatuře ani v jiných zdrojích nenašla. Setkala jsem se s projekty z různých mateřských škol, kde například v rámci ročního projektu byla zařazena voda, ale pouze v jedné mateřské škole (v Plzni) ji měly zpracovanou jako samostatné téma.

Během vytváření projektu jsem zjistila, že zvolené téma je velmi široké a že skýtá řadu námětů pro práci s dětmi. Proto jsem se rozhodla zpracovat pouze sladkou vodu.

Projekt jsem realizovala v jedné mateřské škole v Hloubětíně. Považuji za velkou výhodou, že mě děti již znaly z předchozí letní praxe. Jednalo se o třídu předškolních dětí, tedy věkově homogenní. Ze začátku jsem měla strach, jak bude můj projekt přijat, ale postupně se ukázalo, že mé obavy byly zbytečné. Děti se do všech činností zapojovaly s chutí.

4 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci s názvem Environmentální vzdělávání a výchova v mateřských školách v Praze jsem se zabývala projektovou metodou, přehledem pražských ekocenter nabízejících programy pro předškolní děti, dotazníkovým šetřením a tvorbou a realizací projektu „Teče voda proti vodě“.

V teoretické části jsem zpracovala principy a historii projektové metody, dělení projektů dle různých hledisek a základní etapy při jeho tvorbě. Vytvořila jsem přehled pražských ekocenter se zaměřením na programy určené předškolním dětem. Zajímala jsem se o začlenění environmentálního vzdělávání a výchovy do RVP PV.

V praktické části jsem vytvořila dotazník na téma ekologie a životní prostředí v pražských mateřských školách a stanovila si hypotézy, které se následně nepotvrdily. Navrhla jsem environmentální projekt s názvem „Teče voda proti vodě“, který jsem posléze realizovala v pražské mateřské škole v Hloubětíně.

Cíle, které jsem si stanovila na začátku bakalářské práce, byly splněny.

Měla jsem možnost využít formu projektu při práci s předškolními dětmi a zjistit tak, že se jedná o velmi přitažlivou metodu k získávání nových vědomostí a dovedností týkajících se určitého tématu. Myslím, že práce s projektem byla přínosem nejen pro mě, ale i pro děti.

Díky své bakalářské práci jsem nabyla dojmu, že se pro environmentální výchovu předškoláků u nás stále nedělá dost. Přitom není důvod čekat, až děti usednou do školních lavic. Čím dříve děti s ochranou přírody začneme seznamovat, tím hlouběji se jim vryje do duše, tím spíš ji budou považovat za běžnou, nezbytnou součást života. Navíc náplň dne v mateřské škole – vycházky a pobyt venku – umožňuje věnovat se environmentální výchově každý den. Zůstává otázkou, zda je absence programů s environmentální tematikou pro nejmenší výsledkem nezájmu ze strany předškolních zařízení a rodičů, nebo naopak. Myslím si však, že kdyby nabídka byla široká a poutavá, pozornost dětí by určitě přitáhla.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ARDLEY, N. *Moje kniha pokusů– VODA*. Bratislava: Danubiaprint, 1992. ISBN 80-7150-059-3
- BRANIŠ, M. a spol. *Výkladový slovník vybraných termínů z oblasti ochrany životního prostředí a ekologie*. Praha: nakladatelství Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-758-5
- COUFALOVÁ, J. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy*. Praha: Fortuna, 2006.
- ČERVINKA, P. a kol. *Ekologie a životní prostředí*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, s. r. o., 2005.
- FISCHER, V. *Hrátka z dětské zahrádky*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1412-4
- GRALLA, P. *Jak pracuje životní prostředí*. Brno: UNIS, 1995. ISBN 1-56276-232-X
- HANEL, L. *Svět zvířat – RYBY*. Praha: Albatros, 2000. ISBN 80-00-00830-0
- HAVLÍNOVÁ, M. a kol. *Zdravá mateřská škola*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-048-0.
- HORKÁ, H. *Ekologická výchova v mateřské škole*. Brno: Oddělení předškolní výchovy CDVU MU, 1994.
- HRUBÍN, F. *Kytička z náčrtníku*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1958.
- HUTŇANOVÁ, Z. *Tvoříme s dětmi*. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1098-8
- JAVNA, J. *50 nápadů pro děti k záchraně země*. Praha: Český svaz ochránců přírody, 1991
- KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-167-3
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Chumelí se sněží...* Praha: Albatros, 1987.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Já, písnička 1*. Cheb: Music Cheb, 1998. ISBN 80-85925-03-6

- KOLEKTIV AUTORŮ. *Já, písnička 2*. Cheb: Music Cheb, 1994. ISBN 80-85925-02-8
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Já, písnička 3*. Cheb: Music Cheb, 1995. ISBN 80-85925-0-6
- KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: TAVA Graphical s. r. o., 2006.
- LUKEŠOVÁ, M. *Jozífek a ryby*. Praha: Albatros, 1986.
- NOVÁKOVÁ, D. *Ekologická výchova nejmenších a malých*. Praha: PROEKO, 2001. ISBN 80-903003-0-8
- NOVOTNÁ, D.; *Úvod do pojmosloví v ekologii krajiny*. Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky ; Enigma, 2001. ISBN 80-7212-192-8
- OPRAVILOVÁ, E.; GEBHARTOVÁ, V. *Rok v mateřské škole*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-847-3
- PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995.
- RAŠKOVÁ, M. *Úvod do elementárního učení o přírodě a společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. ISBN 80-244-0030-8
- SKÁCEL, J. *Kam odešly laně*. Praha: Albatros, 1985.
- SMOLÍKOVÁ, K. a kol. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 2005.
- ŠŤASTNÝ, K. *Přírodou kolem vody*. Praha: BRIO, 2003. ISBN 80-86113-48-5
- UHŘÍČKOVÁ, A. *Z pohádky do zahrádky- přírodovědné tvoření pro malé děti a jejich maminky*. Brno: Rezekvítek, 2002. ISBN 80-86626-02-4
- TŮMOVÁ, J. *Dětská encyklopedie – NÁŠ SVĚT*. Praha: Svojtka a co, 2000. ISBN 80-7237-326-9
- *Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice a akční plán na léta 2004- 2006*.

6 PŘÍLOHY

Seznam příloh:

- č. 1- Dotazník
- č. 2- Pohádka o kapičce
- č. 3- Kyselý déšť
- č. 4- Vlnky
- č. 5- Písničky o vodě
- č. 6- Píseň Rybička maličká
- č. 7- Básničky, které lze v projektu využít

č. 1

Dotazník:

Dobrý den,

jsem studentka 3. ročníku Pedagogické fakulty UK v Praze, obor Učitelství pro MŠ. Píšu bakalářskou práci na téma: Enviromentální vzdělávání a výchova pro předškolní děti v Praze a tímto si Vás dovoluji požádat o vyplnění následujícího dotazníku. Údaje získané vyhodnocením dotazníků použiji pouze jako podklady pro vypracování BP. Informace budou zveřejněny anonymně.

Předem Vám děkuji za spolupráci a za čas, který vyplnění tohoto dotazníku věnujete.

Tereza Poláková, e-mail: tereza.anna.polak@seznam.cz

Mateřská škola: .....

Věk: .....

Dosažené vzdělání: .....

Délka Vaší pedagogické praxe: .....

Počet dětí ve Vaší: MŠ: .....

třídě: .....

1. Typ zařízení: státní
soukromé
církevní
2. Třídy ve Vaší MŠ jsou z hlediska věku dětí: heterogenní
homogenní
3. Téma ekologie a životního prostředí (dále jen ŽP) považujete za:
a) důležité
b) doplňkové
c) nedůležité
4. Tématem ekologie a ŽP se osobně:
a) nezabývám
b) zabývám občas
c) zabývám často

5. Při práci s dětmi se tématem ekologie a ŽP:
- a) nezabývám
  - b) zabývám občas
  - c) zabývám často
6. Dětem téma ekologie a ŽP připadá:
- a) zajímavé, baví je
  - b) nezajímavé
7. Programy pro předškolní děti nabízená pražskými ekocentry:
- a) neznám
  - b) znám, ale nevyužívám je
  - c) znám a využívám je

Na následující 3 otázky odpovídejte pouze pokud jste z předchozích možností vybrali c.

8. S programovou nabídkou ekocenter:
- a) jsem rozhodně spokojený/á
  - b) jsem spíše spokojený/á
  - c) nejsem spokojený/á
- Které programové nabídky Vám chybí, co byste přivítal/a?
  - S kterým programem jste naopak byl/a spokojený/á?

Pokud Vaše odpověď na otázku č. 7 byla a n. b, odpovězte, prosím, na následující otázku:

9. Když nevyužíváte nabídku ekocenter, využíváte jiný výukový materiál?
- a) ne
  - b) ano (jaký?)

10. Máte ve Vaší MŠ nějaký vlastní ekologický projekt?

- a) ne
- b) ano (jaký?)

11. Má Vaše MŠ v blízkosti (dostupné pěší chůzí) nějaké ekocentrum?

- a) ne
- b) ano

12. Navštívil/a jste nějaký kurz týkající se enviromentální výchovy a vzdělávání?

- a) ne
- b) ne, ale vzdělávám se jinou formou (jakou?)
- c) ne, ale kdybych měla možnost, kurzu bych se zúčastnila
- d) ano (jaký?)

č. 2

Pohádka o kapičce:

„V malé studánce uprostřed lesa bydlela jedna kapička. Chtěla poznat víc než jen svou studánku, a proto se vydala na cestu se spoustou dalších kapiček. Plavala v potůčku, který byl nejdříve malinký, pak se k němu přidaly další potůčky a společně z nich byl velký potok, a potom říčka a řeka. Kapička se rozhlížela kolem sebe. Viděla les a louku, na louce zahledla srnky a u města děti, které se šly koupat. Z řeky se kapička náhle dostala do velké vodní nádrže, do přehrady. Tady už neplavala tak rychle jako v řece, jen se mírně pohupovala po vlnkách a občas vyšplouchla na břeh mezi rákosí. Jednoho dne doplula až k čističce vody. Tam to s ní šplouchalo a házelo, probíhala různými filtry, až se dostala do potrubí a tím potrubím doplula k jedné holčičce domů. Holčička si právě čistila zoubky a nechala téct vodu z kohoutku. „Holčičko, zastav nás,“ volaly kapičky vody. Ale holčička je neslyšela, a tak se kapičky rychle dostaly do odpadu a do kanálu. Tam se však naší kapce vůbec nelíbilo, protože tam byla spousta špíny. Rychle se snažila dostat pryč. Přes čističku doplula znovu do potoka. Ten den zrovna svítilo sluníčko a vytáhlo kapičku nahoru na oblohu, tam se spojila s dalšími kapkami a vytvořila mráček. Mráček plul dlouho po obloze a díval se na svět pod sebou. Přišla zima a začal foukat vítr. Mrak se potrhál a kapičky se proměnily ve sněhové vločky. Ty se pomalu snášely dolů na zem a udělaly radost spoustě dětí. „Hurá sněží!“ volala Lenička, Michal i Barunka a začali stavět sněhuláka.“ (Uhříčková, 2002, s.19)

č. 3

Kyselý déšť

„Když spalují elektrárny uhlí, aby vyrobily elektřinu, a když automobily spalují benzín, uvolňují se do vzduchu neviditelné plyny. Některé z nich se mohou rozpustit ve vodě a ta je potom kyselá jako citrónová šťáva nebo ocet. Někdy se plyny dostávají do dešťových mraků. Kyselina pak spolu s deštěm padá zpět na zem. Tomu se říká kyselý déšť. Kyselý déšť je velmi škodlivý pro rostliny, řeky a jezera i pro živočichy, kteří v nich žijí. V některých místech zabíjí kyselý déšť i lesy. Znečišťuje vodu, kterou pijí zvířata i lidé.“ (Javna, 1991, s. 15)

č. 4

Vlnky

„Vzhůru, dolů,

vzhůru, dolů

běží bílé

vlnky spolu.

Houpy hou,

jdou si, jdou,

jedna vlnka

za druhou.

Mezi nimi lodě

plují proti vodě.

Dej jim plachtu

a máš jachtu.

Dej jim komín,

který kouří

a máš parník

v širém moři.

Vzhůru, dolů,

vzhůru, dolů

běží bílé

vlnky spolu.

Houpy hou,

jdou si, jdou

jedna vlnka

za druhou.“

(Fischer, 2006, s. 28, 29)

č. 5

Písničky o vodě:

- Okolo Súče
- Plavala husička
- Pod našima okny
- Široký, hluboký
- Teče potůček bublavý
- Teče voda proti vodě
- Teče voda, teče
- Už se ten tálinskej rybník nahání
- Voděnka studená
- V širém poli studánečka

OKOLO SÚČE

Moravská

(Doprovod: 2. 8)

Svěže

1. O-ko-lo Sú-če vo-děn-ka te - če, — zká-zal ně
sy-ne-ček, že už ňa ne - chce, — ne - chce. —

2. Když ty ňa nechceš, já o ťa nedbám,
smutek neponesu, ani ho nemám.

3. Proč bych já přesmtná smutek nosila,
gdyž sem ťa, synečku, nemilovala.

4. Milovala sem ťa, bylo to špásem,
nevěděls, synečku, že falešná sem.

5. Falešná sem byla, falešná budu,
chlapce sem šidila a šidit budu.

PLAVALA HUSIČKA PO DUNAJI

Česká

(Doprovod: 8)

Hybně

1. Pla-va - la hu-sič-ka po Du-na - ji, hou - sát - ka

se za ní ko-lé - ba - jí, mys-li - ve - ček

na ně če - ká, že starou zastře lí, mladé ne - chá.

2. Počkej, myslivečku, povím na tě,
žes prodal jedličku nastojatě,
povím na tě v kanceláři,
žes prodal jedličku hospodáři.

POD NAŠIMA OKNY

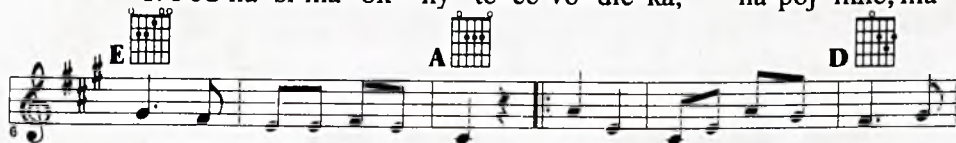
Česká

(Doprovod: 1)

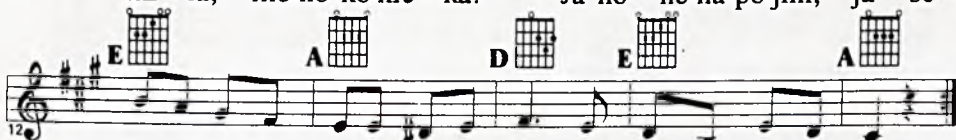
Moderato

1. Pod na - ši - ma ok - ny te - če vo - dič - ka, na - poj mně, má

mi - lá, mé - ho ko - níč - ka! Já ho ne - na - po - jím, já se

ko - ně bo - jím, já se ko - ně bo - jím, že jsem ma - lič - ká.

2. Můj koníček vráný, ten nic nedělá, jenom když mu řekneš, že jsi má milá.
On ti hlavu sehne, ani se ti nehne, ani se ti nehne, holka rozmilá.
3. Pod našima okny teče roste oliva, pověz mně, má milá, kdo k vám chodívá?
K nám nikdo nechodí neb o mne nestojí, neb o mne nestojí, že jsem chudobná.
4. Pod našima okny roste růže květ, pověz mně, má milá, proč tě mrzí svět?
Mě svět nic nemrzí, ale srdce bolí, ale srdce bolí, plakala bych hned.

ŠIROKÝ, HLUBOKÝ

Česká z Kouřimska

(Doprovod: 2)

Mírně

1. Ši-ro-ký, hlu-bo - ký, ty vl-tav-ský tů - ně. Měl jsem já
pa-nen-ku, měl jsem já pa-nen-ku, teď mi srd - ce stů - ně.

2. Měl jsem já panenku,
měl jsem ji dvě léta.
[: Teď mi ji odvedli, :]
po lásce je veta.

3. Co jsem se nachodil,
co našlapal bláta.
[: Přec jsem tě nedostal, :]
má panenka zlatá.

4. Co jsem se nachodil,
našlapal kamení.
[: Přec jsem tě nedostal, :]
moje potěšení.

TEČE POTŮČEK BUBLAVÝ

Zlidovělá

(Doprovod: 8)

Mírně

1. Te-če po - tů - ček bub - la - v ý, te - če ko - lem ská - ly, —
tam se dvě vět - ve sklá - ně - jí, dvě vět - ve vr - bo - v ý. —

2. Tam mě vodíval Jeníček, když jsem byla malá,
splétal dvě větve do sebe a já se houpala.

3. Když jsem byla trochu větší, on lásce mě učil,
o jednu sladounkou hubičku mě den co den mučil.

4. A když mě lásce vyučil a zlíbal moji líc,
potom za jinou odešel a nevrátil se víc.

5. Cizino, cizino daleká, navrať mi milého,
který ode mne odešel do světa širého.

TEČE VODA PROTI VODĚ

Česká

(Doprovod: 2, 7)

Hybně

Te-če vo-da pro-ti vo-dě, ví-tr do ní fou - ká,

má pa-nen-ka mo-dro-o - ká z o-ké-neč-ka kou - ká,

má pa-nen-ka mo-dro-o - ká z o-ké-neč-ka kou-ká.

2. Nekoukej ty z okénečka, vyjdi radši před dům,
dáš-li mi jednu hubičku, já ti jich dám sedm.

3. Než bych já ti jednu dala, radši ti jich sto dám,
aby lidé nemluvili, že tě ráda nemám.

TEČE VODA, TEČE

Moravská ze Slovácka

(Doprovod: ad libitum)

Volně

1. Te - če vo-da, te - če — cez ve-lec-ký ma - jír, —

pre - čo si ma ne - hal, — sta - ro-dáv-ný fra - jír. —

2. Nechal som Ťa, nechal, šak dobre vieš komu,
čo ty réči nosí do našeho domu.

3. Do našeho domu, pod naše okénka,
čo som sa naplakal, sivá holubienka.

UŽ SE TEN TÁLÍNSKEJ RYBNÍK NAHÁNÍ

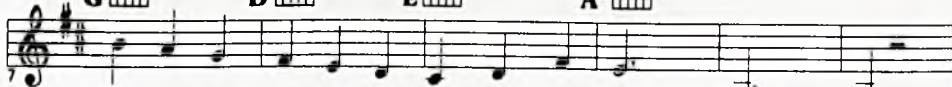
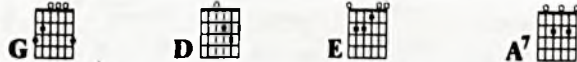
Česká

(Doprovod: 8)

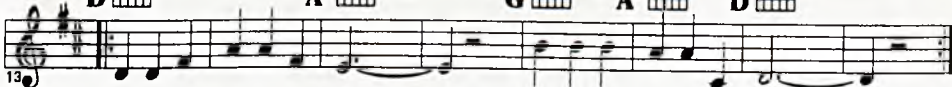
Mírně

1. Už se ten tá - lín - skej ryb - ník na - há - ní, _____

do - sa - há vo - děn - ka k sa - mé - mu kra - ji, _____

do - sa - há do - sa - hu - je, _____ ces - tič - ku za - plavu - je. _____

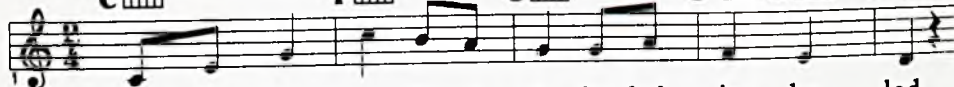
2. Vyjdi ty, cestičko, vyjdi z vody ven,
po které jsem chodil s mým kamarádem,
[: chodíval ve dne, v noci, pro tvoje modré oči. :]

VODĚNKA STUDENÁ

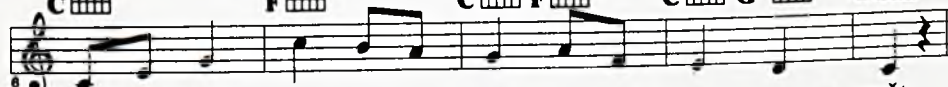
Moravská

(Doprovod: Ad libitum)

Zvolna

1. Vo - děn - ka stu - de - ná ja - ko led, ja - ko led,

ne - mo - žu, má mi - lá, na te - be za - po - mět.

2. Jednú zapomenu, podruhéj zpomenu,
potřetí, má milá, slzy mne polejů.

V ŠIRÉM POLI STUDÁNEČKA

Hudba i text Fanoš Mikulecký

(Doprovod: ad libitum)

Volně

1. V ši-rém po - li stu - dá - neč - ka ka - men - ná,

a v ní vo - da, vo - děn - ka, a v ní vo - da stu - de - ná.

2. Išlo divča, išlo v sukni červenej:

Podaj ty ně, šohajku, podaj vody studenej.

3. Dyž sem podal ze studánky voděнку:

Dojdi večer, šohajku, dám ti za to huběнку.

č. 6

Rybička maličká

RYBIČKA MALIČKÁ

Moravská

Mírně

(Doprovod: 1)

C G⁷

1. Ry - bič - ka ma - lič - ká po Du - na - ji pla - ve,
2. Pusť mě zas, šo - haj - ku, do té či - sté vo - dy,

C

chy - til ji šo - ha - jek u sa - mé - ho kra - je.
jsem je - ště ma - li - čká, do - přež mi svo - bo - dy.

Rozezpívání před písní Rybička maličká

T D T

Ry - bič - ka - ma - la'

č. 7

Nabídka dalších básniček, které lze v projektu využít

U vody

Vodičko, vodo studená,
umyj mi záda, ramena,
abych, až vylezu ven,
čerstvý byl celičký den.
(František Hrubín- Kytíčka z náčrtníku)

Rybník

V rybníku voda leží naznak
a rybám se v ní dobře daří,
v té vodě kapři hospodaří
a líni jsou v ní velmi líni.

U břehu vrba břehy stíní
a okounějí okouni.

Co by se ale stalo, kdyby
hráz protrhla se a ty ryby
pojednou byly na suchu,

nebot' by voda vytekla...

Ptal jsem se na to moudré štiky
a ona mě nic neřekla.

(Jan Skácel- Kam odešly laně)

Mráz

Co dělají rybky,
když zlé mrazy padnou?
Chroupou z ledu střípky-
ale nenachladnou.

Na zádech i na bříše
pod ledem si plavou,
rybář sedí v kožiše,
kroučí nad tím hlavou.

(Pavel Šrut- Chumelí se, sněží...)

Zpívající studánka

Kdo mě budí ze spánku?
Slyším zpívat studánku.

Celý den nám pěkně zpívá.
Že by byla voda živá?

„Ano, ano, je to tak-
živá voda, kvaky, kvak!“

Cožpak mají vodní kapky
Stejný hlásek jako žabky?

Žádné kapky, kvaky t'ap-
Studánka je plná žab.

(Jiří Žáček- časopis Mateřídouška, květen 2001)

Otvírání studánek

Studánka je čistá,
má panenka hezká.
Skoč, panenko, do vody
pro zelené jahody.

Proč bych já tam skákala,
sukýnku si máchala.

Vodička je studená,
hluboká po kolena.

(Monika Prokopová- časopis Mateřídouška, květen 2002)

Liják

Venku se snad čerti žení,
kapky skáčou po dláždění.

Kapky skáčou hop a hop,
jako kluci přes příkop.

Venku se snad čerti žení,
náměstí se v moře mění.

Už je skoro bez chyby-
chybí mu jen velryby.

(Jindřich Balík- časopis Mateřídouška, březen 2002)

První sníh

Domeček, louka, strom a děti,
a vločka sněhu letí, letí,
a nedoletí, malá je,
než spadne na zem, roztaje.
(Jan Skácel- Kam odešly laně)

Klouzačka

Mráz už zasklil všechny louže,
kdo má nohy,
ten se klouže.
Neleká nás ani pád,
správný kluk se nesmí bát.
(Jiří Žáček- Chumelí se, sněží...)

Tání

Nastražilo
slunce léčky,
sněhu už je
na kraječky

a rampouchy
pod okapy
říkají si
kapy, kapy.
(Michal Černík- Chumelí se, sněží...)

Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta
Magdalény Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby závěrečné práce

Evidenční list

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř. č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				